

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Κύριε Διευθυντά της «Εθνικῆς Ἀγωγῆς».

Ίσως ἐνθυμησθε ὅτι πρὸ ἔτους σχεδὸν ὅσας εἶχα ζητήσῃ μερικὰς πληροφορίας περὶ σχολικῶν βιβλιοθηκῶν ἐν Ἑλλάδι, εἰς τὸ 3ον δὲ φύλλον τῆς «Εθνικῆς Ἀγωγῆς» τοῦ 1900 μού ἀπηγγέλσατε ὅτι καὶ σὺς ἔχετε ὑπὸ μελέτην τὸ ζήτημα αὐτὸ τὸ σοβαρὸν καὶ μ' ἐπροστέινετε, ἂν θέλω, νὰ γράψω τι περὶ αὐτῶν «θὰ ἦτο εὐπρόσδεκτον» ἐλέγετε. Τὴν πρότασίν σας ἐθεώρησα ὡς τιμητικὴν καὶ ἀπεφάσισα νὰ γράψω περὶ τῆς λειτουργίας τῶν τοιούτων βιβλιοθηκῶν ἐν Βουλγαρίᾳ. Ίσως εὔρετε ὅτι εἶμαι κάπου διεξοδικὸς ὅσον ἀφορᾷ τὴν διοργανώσιν τῆς σχολικῆς βιβλιοθήκης, ἀλλὰ θέλω νὰ ἐλπίζω ὅτι δὲν εἶνε μακρὰν ὁ καιρὸς καθ' ὃν θ' ἀρχίσῃ ἡ δράσις πρὸς σύστασιν τοιούτων βιβλιοθηκῶν καὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, διότι εἶνε πλέον ἐντροπὴ νὰ μένωμεν ὀπίσω, καὶ δὲν ἔκρινα ἀποσκοποῦν νὰ δώσω μερικὰς ἀκριβεῖς πληροφορίας ἡντιλημμένας ἀπὸ τὴν πείραν πρὸς ὀδηγίαν τῶν μελλόντων βιβλιοθηκαρίων. Λέγω ῥητῶς ὅτι δι' ἐμὲ ἡ ἐξωτερικὴ ἀνάγνωσις τῶν μαθητῶν δὲν ἀποτελεῖ πλέον ζήτημα, διότι πράγματι τὸ θεωρῶ ἤδη λυμένον καὶ ἡ ἐπὶ τούτου συζήτησις θὰ μ' ἐφαίνετο ὡς προσπάθεια πρὸς ἀποδείξιν ἀξιωματῶν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ὁμοίως, ἂν μεταξὺ τῶν ἄλλ. διδασκάλων κινήθῃ ὡς ζήτημα, μετ' εὐχρηστικῆς μεγάλῃς θὰ ἴδω τὴν γνώμην μου, καὶ θὰ ἐπροσπάθουν νὰ ἐκθέσω τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι τόσον μὲ πείθουν. Τὴν παιδικὴν βιβλιοθήκην θεωρῶ πλέον ὡς ἐθνικὴν ἀνάγκην τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ἐλευθεροῦ καὶ μάλιστα τοῦ δούλου. Ἐννοῶ τὴν συντηρητικὴν τοῦ Ἑλλήνος καὶ τὴν προκρίνω πολὺ ἀπέναντι τῆς ξενολατρίας τοῦ Βουλγαροῦ, ὁ ὅποιος τὰ πάντα ἀντιγράφει, ἀρκεῖ νὰ εἶνε εὐρωπαϊκῆς προελεύσεως. Ἄλλ' εἶνε πράγματα, πρὸς τὰ ὅποια δὲν πρέπει νὰ φερόμεθα μὲ τόσην ἐπιφυλακτικὴν. Τὰς παιδαγωγικὰς ἀρχὰς, αἱ ὅποιαί διέπουν σήμερον τὴν παιδείαν, δεχόμεθα σήμερον μ' ἐμπιστοσύνην καὶ ἐφαρμοζόμεν εἰς τὸ διδακτικὸν μας σύστημα· ἐπίσης καὶ εἰς τὸ σύστημα τῶν μαθητικῶν βιβλιοθηκῶν δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ μιμηθῶμεν τὸ παράδειγμα τῶν προηγμένων χωρῶν, ἀφοῦ ἄλλως ἔχομεν ὅπως δῆποτε καὶ παιδικὴν λογοτεχνίαν. Δὲν μένει λοιπὸν παρὰ νὰ διοργανώσωμεν καὶ νὰ ποδηγετήσωμεν τὴν παιδικὴν ἀνάγνωσιν. Υ.

ΑΙ ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ ΕΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΙ

Μόλις ἀπὸ πενταετίας ἤρχισεν ἡ κίνησις πρὸς σύστασιν σχολικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ σήμερον σχεδὸν δὲν ὑπάρχει σχολεῖον τῆς μέσης παιδείσεως ἐν Βουλγαρίᾳ, τὸ ὅποιον νὰ μὴ ἔχῃ παρὰ τὴν διδασκαλικὴν καὶ τὴν μαθητικὴν τοῦ βιβλιοθήκην. Τὴν ὄψθαι εἰς τὴν καινοτομίαν αὐτὴν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν εὐρωπαϊκῶν σχολείων ἔδωκεν ἡ πρωτοβουλία τῶν διδασκάλων· γνωρίζω δὲ καὶ ἐν σχολείον, ὅπου τὰς ἀπαρχὰς τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης κατήρτισεν ἡ κληρονομία μαθητικοῦ σωματείου· εἰς ἄλλην ἀστικὴν

σχολὴν ὁ ζῆλος τῶν διδασκάλων ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς βιβλιοθήκης μὲ τὸν ὀβολὸν τῶν μαθητῶν. Εἰς ἐπιθεωρητῆς ἀναφέρει ὅτι τὰ περισσότερα δημοτικὰ σχολεῖα τοῦ νομοῦ τοῦ ἔχουν παιδικὰς βιβλιοθήκας, αἱ ὁποῖαι καθ' ὅμοιον τρόπον ἐυστήθησαν καὶ συντηροῦνται συνήθως ἀπὸ συνδρομὰς τῶν μαθητῶν, ἀπὸ τὰς ἐκπτώσεις ἐπὶ τῶν ἀγοραζομένων διδκτικῶν βιβλίων εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ἀπὸ τὰ ἔσοδα παιδικῶν ἐσπερίδων καὶ ἑορτῶν καὶ ἀπὸ συνεισφορὰς τῶν δήμων.

Τὴν προθυμίαν ταύτην τῶν διδασκάλων ἐγκαιρῶς ὑπεστήριξε τὸ Ὑπουργεῖον καὶ κατ' Αὐγουστον τοῦ 1896 τὸ Ἀνώτατον Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ σύνοδον, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐγνωμάτευσεν ὅτι «ἡ κανονικὴ διοργάνωσις τῶν μαθητικῶν ἀναγνωσμάτων εἶνε ἰσχυρὸς παράγων πρὸς κανονικὴν καθοδηγίαν καὶ αὐτομόρφωσιν», ἐπέξεργάσθη δὲ καὶ κανονισμὸν διὰ τὰς μαθητικὰς βιβλιοθήκας καὶ τὰ ἀναγνωστήρια τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὁ ὅποιος — κανονισμὸς — δι' ἐγκυκλίου ἐλάμβανεν ἰσχύν τὴν 16 Δεκεμβρίου τοῦ ἴδιου ἔτους 1896. Διὰ τῆς ἐγκυκλίου τοῦ ταύτης τὸ Ὑπουργεῖον ὑποχρεώνει ἕκαστον σχολεῖον νὰ ἔχῃ μαθητικὴν βιβλιοθήκην, ὅλους δὲ τοὺς διδασκάλους νὰ μεριμνοῦν περὶ τῆς κανονικῆς διεξαγωγῆς τῶν μαθητικῶν ἀναγνωσμάτων· συνιστᾷ εἰς αὐτοὺς νὰ διοργανώσιν μαθητικὰς συναθροίσεις, διὰ νὰ δοκιμάζωσιν κατὰ πόσον οἱ μαθηταὶ ὠφελουῦνται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν· διὰ τὰς κατωτέρας τάξεις ἡ συναθροίσις νὰ περιορίζεται εἰς ἀπλὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀναπαραγωγὴν τοῦ ἀναγνωσματος ὑπὸ τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκ τῆς ἀφορμῆς αὐτῆς ὀρμώμενος ὁ διδάσκαλος νὰ διδάσκῃ τοὺς μαθητὰς τὸν τρόπον τοῦ ἀναγινώσκειν· διὰ τὰς ἀνωτέρας νὰ εἶνε γραμματολογικὴ συνομιλία ἐπὶ ὠρισμένου θέματος, πρὸς ἐπεξεργασίαν τοῦ ὁποίου ὁ διδάσκαλος προηγουμένως ὑποδεικνύει εἰς τοὺς μαθητὰς τὰς πηγὰς ἐκ τῶν ὁποίων θ' ἀντλήσωσιν τὰς γνώσεις των. Τοιαύτας συναθροίσεις ὁ κανονισμὸς προβλέπει κατ' ἔτος τέσσαρας δι' ἑκάστην τάξιν.

Ἡ μέριμνα αὐτὴ διὰ τὰ μαθητικὰ ἀναγνωσματα δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ μαθητὴς ἀρχίζει ν' ἀναγινώσκῃ, ὁ νόμος προβλέπει νὰ τοῦ δίδεται εὐάρεστον ἐξωτερικὸν ἀναγνωσμα. Αἱ ὀδηγαί (instructia) πρὸς διοίκησιν τῶν δημοτικῶν σχολείων (13 Ὀκτωβρίου 1896) τὴν μαθητικὴν βιβλιοθήκην θέτουν ὡς τὸ πρῶτον

των διδακτικῶν ὀργάνων, μὲ τὰ ὅποια ὀφείλει νὰ εἶνε ἐφωδιασμένον πᾶν σχολεῖον, τὸ δὲ 149 ἄρθρον τῶν ὀδηγιῶν αὐτῶν λέγει ὅτι οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ γνωρίζουν τὸ περιεχόμενον τῶν βιβλίων τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης ὑστερωτέρα δὲ ἐγκύκλιος ὑποχρεώνει αὐτοὺς μὲ τὴν ὑπογραφήν των νὰ πιστοποιοῦν ὅτι ἀνέγνωσαν τὸ τάδε βιβλίον γράφοντες ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου «ἀνέγνωσα τὸ βιβλίον αὐτό».

Τὴν ἀνωτάτην ἐποπτεῖαν ἐπὶ τοῦ ποιοῦ τῶν βιβλίων, τὰ ὅποια ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέρχονται εἰς τὰς μαθητικὰς βιβλιοθήκας, ἔχει τὸ Ὑπουργεῖον. Ὁ βιβλιοθηκᾶριος παρουσιάζει εἰς τὸ διδασκαλικὸν συμβούλιον κατάλογον τῶν βιβλίων, τὰ ὅποια νομίζει καλὰ ν' ἀγορασθοῦν διὰ τὴν βιβλιοθήκην, καὶ τὸ συμβούλιον ζητεῖ τὴν ἔγκρισιν τοῦ Ὑπουργείου. Δι' ἀπλοποίησιν ὁμοῦ τῆς ἐργασίας τὸ Ὑπουργεῖον ἀπὸ τὴν 29 Ἀπριλίου 1897 ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ καταλόγους τῶν ἐγκριμένων διὰ τὰς βιβλιοθήκας βιβλίων. Μέχρι τοῦδε εἶνε ἐκτεθειμένοι τρεῖς (ὁ τελευταῖος τὸν Νοέμβριον τοῦ 1899) περιέχοντες τὸ ὅλον 620 βιβλία. Ὡστε ἡ ἔγκρισις τοῦ Ὑπουργείου ζητεῖται διὰ βιβλία μὴ περιεχόμενα εἰς τοὺς καταλόγους, μόνη δὲ τοῦ διδασκαλικοῦ συμβουλίου ἡ ἔγκρισις ἀρκεῖ διὰ τοιαῦτα περιεχόμενα εἰς τοὺς καταλόγους.

Τὰ ἐξῶδα πρὸς σύστασιν καὶ συντήρησιν τῶν μαθητικῶν βιβλιοθηκῶν καλύπτονται συνήθως ἀπὸ τὰ διδάκτρα, ἀπὸ συνεισφοράς τῶν δῆμων, τῶν νομῶν καὶ τοῦ Ὑπουργείου, ἀπὸ παραστάσεις, ἀπὸ ἐσπερίδας, καὶ ἀπὸ διαφόρους ἄλλας συνδρομάς. Ἐὰν ὅλοι αὐταὶ αἱ πηγαὶ ἀπέδιδον τὸ ἀναμενόμενον ἀπ' αὐτὰς ποσὸν βοήθειας, αἱ μαθητικαὶ βιβλιοθήκαι θὰ εὕρισκοντο ἤδη εἰς πολὺ προχωρημένον σημεῖον ἐξ ὧν ὁ δῆμος εἶνε ὁ μᾶλλον ἀκατάστατος. Ὅχι μίαν φοράν τὸ Ὑπουργεῖον δι' ἐγκυκλίου του ἔκαμε τὴν παρατήρησιν ὅτι, ἐὰν τὸ προβλεπόμενον κονδύλιον τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν δῆμων δὲν ἐξωδεύετο δι' ἄλλας ἀνάγκας, τὰ σχολεῖα θὰ εἶχαν κατηρτισμένας πληρεστέρας συλλογὰς ὀργάνων καὶ βιβλιοθήκας. Ἐχομεν στατιστικὴν τῶν σχολικῶν βιβλιοθηκῶν, διδασκαλικῶν καὶ μαθητικῶν, τοῦ ἔτους 1897/98. Ἡ διεύθυνσις τῆς Στατιστικῆς δὲν ἔλαβε τὸν κόπον νὰ συνάξῃ πληροφορίας διὰ τὸ 1898/99, διότι αἱ βιβλιοθήκαι δὲν ὑπόκεινται, λέγει, εἰς ἀξιολογητέους ἐνταυσίας μεταβολὰς· δὲν γνωρίζω δὲ ἂν ἐσύναξε διὰ τὸ 1899/90 τοιαύτας. Ἡ στατιστικὴ τοῦ 1897/98 παρουσιάζει τοὺς ἐξῆς ἀριθμοὺς:

71197	ἐπιστημ. βιβλία εἰς ἓν σχολεῖον ἀναλογοῦν	23	βιβλία
63222	ἄλλα	»	»
31307	περιοδ. πλήρη καὶ ἡμιτελῆ ἔτη	»	»
		21	»
		10	»

Ἡ ὑπηρεσία τῶν μαθητικῶν βιβλιοθηκῶν, κα-

θὼς πᾶσα ὑπηρεσία, ἐξαρτᾶται πολὺ ὀλίγον ἀπὸ τὰς διατάξεις τῶν νόμων καὶ κανονισμῶν. Ὁ κανονισμὸς ἀπαιτεῖ πολλὰ πράγματα: τὰ βιβλία νὰ εἶνε διηρημένα εἰς δύο τμήματα, διὰ τὰς κατωτέρας καὶ τὰς ἀνωτέρας τάξεις, δι' ἕκαστον τμήμα νὰ ὑπάρχουν ἀνά τρεῖς κατάλογοι, γενικός (inventaire), ἀλφαριθμητικὸς κατὰ τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων καὶ συστηματικὸς κατὰ τὸ περιεχόμενον· ἐν γένει πολλὰ καὶ καλὰ καὶ περιττὰ διαλαμβάνει ὁ κανονισμὸς. Ἄλλ' εὐσυνειδήτους βιβλιοθηκᾶριος, ὅστις ἀναγνωρίζει καὶ συναισθάνεται τὴν ἀποστολὴν τῶν μαθητικῶν βιβλιοθηκῶν, ἰδοὺ πῶς ἐργάζεται: Ἐχει τὸν ἀπογραφικὸν του κατάλογον, τὸ inventarium του, ὅπου κατ' αὐξοῦντα ἀριθμὸν ἐγγράφει ὅλα τὰ βιβλία, ὅσα εἰσέρχονται εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Εἰς ἕκαστον βιβλίον δίδει ἐκτὸς τοῦ αὐξ. ἀριθμοῦ καὶ ἀριθμὸν τῆς θέσεώς του εἰς τὴν βιβλιοθήκην κατὰ τὸ μέγεθός του· π. χ. 32 — I 6 14· 32 εἶνε ἀριθμὸς αὐξων, I = πρῶτον ἐρμᾶριον, 6 = δεῦτερον ῥάφι, 14 = ἀριθμὸς τοῦ βιβλίου εἰς τὸ ῥάφι 6. Τῇ βοήθειᾳ μιᾶς ἐπιτροπῆς, ἡ ὑπαρξίς τῆς ὁποίας μόνον εἰς τὸν κανονισμὸν ἀπαντᾷ, τῇ βοήθειᾳ κυρίως τοῦ ἐκυτοῦ του καὶ τῶν γνώσεών του ὁ βιβλιοθηκᾶριος χωρίζει τὰ βιβλία κατὰ τὸ περιεχόμενον των εἰς δύο τμήματα, διὰ τὰς 3 κατωτέρας τάξεις καὶ διὰ τὰς 4 ἀνωτέρας (γυμνασ. ἢ παιδαγ.) τάξεις· (ἔχω ὑπ' ὄψιν βιβλιοθήκην σχολεῖου τῆς μέσης παιδείας). Τὰ βιβλία ἐκάστου τμήματος διαίρει κατὰ τὸ περιεχόμενον των εἰς μέρη: Λογοτεχνία (littérature), Ἱστορία καὶ Γεωγραφία, Φιλοσοφία, Παιδαγωγία, Ἐπιστήμη, Περιοδικά, κλπ. καὶ ἐπὶ τέλος Διαφορὰ· ἐκάστου μέρους τὰ βιβλία τάσσονται κατ' ἀλφαριθμητικὴν σειρὰν ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων καὶ κατὰ τὴν σειρὰν αὐτὴν γράφονται εἰς τὸν συστηματικὸν κατάλογον μὲ τὸν αὐξοῦντα ἀριθμὸν καὶ τὸν ἀριθμὸν θέσεως ὑπὸ ἐπικεφαλίδας: — Α. Διὰ τὰς κατωτέρας τάξεις. — I Γραμματολογία. — II Ἱστορία, Γεωγραφία καὶ Βιογραφία. — III Περιοδικά. Διαφορὰ. — Β. Διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις. — I Γραμματολογία. — καὶ ἐφεξῆς.

Ἐκαστον τῶν δύο αὐτῶν τμημάτων ἀντιγράφεται χωριστὰ εἰς πίνακας ὑαλοσκεπεῖς καὶ οἱ πίνακες αὗτοι κρεμῶνται εἰς τοὺς τοίχους τῶν διαδρόμων ἢ αἰθουσῶν τοῦ σχολεῖου εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μαθητῶν. Τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σχολικοῦ ἔτους εἰσερχόμενα εἰς τὴν βιβλιοθήκην βιβλία ταξινομοῦνται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπομένου ἔτους κατὰ τὴν ἰδίαν σειρὰν καὶ γράφονται περαιτέρω εἰς τὸν συστηματικὸν κατάλογον ὡς παράρτημα· δι' ἕκαστον λοιπὸν ἔτος νέον παράρτημα.

Ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν κατωτέρων τάξεων καλὸν εἶνε νὰ χωρίζωνται μερικὰ ἐλαφροτέρου περιεχο-

μένου διὰ τὴν Α' τάξιν, διὰ λόγους εὐνοήτους καὶ τούτων νὰ σχηματίζεται ἰδιαίτερος πίναξ διὰ τοὺς μαθητὰς.

Ὁ βιβλιοθηκᾶριος δὲν γνωρίζει τὴν ἀργίαν τῆς Τετάρτης καὶ τοῦ Σαββάτου· αἱ δύο μεταμεσημβριναὶ ὥραι ἐκάστης τῶν ἡμερῶν αὐτῶν εἶνε ἀφιερωμένα εἰς τὴν διανομὴν βιβλίων δι' ἀνάγνωσιν κατ' οἶκον, καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν τακτικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν. Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐργασίας αὐτῆς διορίζονται εἰς ἡ δύο μαθηταὶ ὡς βοηθοί. Τὰ διδόμενα βιβλία σημειώνονται εἰς ἰδιαίτερον «βιβλίον διανομῆς», διηρημένον κατὰ τάξεις. Ἐκάστη σελὶς τοῦ βιβλίου περιέχει τὰς ἐξῆς στήλας: Αὐξων ἀριθ., Μαθητῆς, Βιβλίον, Ἀριθμ. θέσ. βιβλίου. Πότε δίδεται τὸ βιβλίον καὶ Πότε ἐπιστρέφεται. Ὁ μαθητῆς ὁ θέλων νὰ λάβῃ βιβλία ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην ἐκλέγει ἀπὸ τοὺς πίνακας ὅσα βιβλία θέλει, γράφει εἰς ἓν χαρτίον τοὺς ἀριθμοὺς των καὶ παραδίδει τὸ χαρτίον του εἰς τὸν βοηθόν· αὐτὸς δὲ εὕρισκει ἀπὸ ὅλα ἓν μόνον βιβλίον, ἡ δύο, ἂν ἐπιτρέπῃ ὁ βιβλιοθηκᾶριος, καὶ τὸ παραδίδει εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἐγγράφει εἰς τὸ βιβλίον διανομῆς τὸ ὄνομα τοῦ μαθητοῦ, τὸ βιβλίον καὶ τὰς ἄλλας πληροφορίας. Τὸ βιβλίον δύναται νὰ κρατῆται ὁ μαθητῆς κατὰ τὸν κανονισμὸν ἐπὶ διάστημα ὄχι μικρότερον τῶν δύο ἐβδομάδων· τὴν προθεσμίαν αὐτὴν ὁ βιβλιοθηκᾶριος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παρατείνῃ, ἂν ἄλλοι μαθηταὶ δὲν ἐζήτησαν ἐν τῷ μεταξύ τὸ ἴδιον βιβλίον.

Ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ὅπου εὕρισκεται ἡ βιβλιοθήκη καὶ γίνεται ἡ διανομὴ τῶν βιβλίων, ὑπάρχει καὶ τὸ ἀναγνωστήριον τῶν μαθητῶν ὡς αἴθουσα βιβλιοθήκης καὶ ἀναγνωστηρίου, ἐλλείψει ἰδιαίτερας αἰθούσης, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ τῆς Ἱστογραφίας, τῆς φυσικῆς ἢ ἄλλης τοιαύτης. Ἐὰν δὲν ὑπάρχουν πολλὰ περιοδικὰ διὰ τὸ ἀναγνωστήριον, χωρίζονται μερικὰ βιβλία ἰδίως ἀπὸ τὰ πολλαπλᾶ τῆς βιβλιοθήκης καὶ παραδίδονται εἰς αὐτό. Ἡ ἐπιτήρησις τοῦ ἀναγνωστηρίου, ἐγγραφή εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον ἀναγνωστῶν καὶ ἀναγνωσμάτων, ἀνατίθεται εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων τάξεων, οἱ ὁποῖοι κατὰ σειρὰν ἐκτελοῦν τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην· ὁ βιβλιοθηκᾶριος παραδίδει βιβλία καὶ περιοδικὰ εἰς τὸν πρῶτον μαθητὴν, ἐκεῖνος εἰς τὸν δεῦτερον καὶ καθεξῆς καὶ οὕτως ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπιτήρησιν τοῦ βιβλιοθηκᾶριου ἡ ἐργασία ἐκτελεῖται μὲ καλὴν τάξιν. Τὸ ἀναγνωστήριον εἶνε ἀνοικτὸν Τετάρτην καὶ Σάββατον, ὅποτε γίνεται ἡ διανομὴ βιβλίων, καὶ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς καθὼς θέλει ὁ κανονισμὸς· ἄλλ' ἡ πείρα διδάσκει ὅτι οἱ μαθηταὶ ἀγαποῦν νὰ ἀναγινώσκουν σχεδὸν μόνον Τετάρτην καὶ Σάββατον.

Ἐπιλόγος τῆς ἐργασίας τοῦ βιβλιοθηκᾶριου κατὰ τὸ τέλος τοῦ σχολ. ἔτους εἶνε, ἀφοῦ συνάξῃ

ὅλα τὰ βιβλία, νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὴν βιβλιοθήκην του καὶ ἂν ἔχη βιβλία χαμένα νὰ ἰδῇ ποῖα ἡ ἀξία των καὶ νὰ ἐτοιμασθῇ νὰ τὰ πληρώσῃ. Θὰ ἦτο καλὸν ἂν ὁ κανονισμὸς προέβλεπε καὶ στατιστικὰς τῆς κινήσεως εἰς τὰς μαθητικὰς βιβλιοθήκας καὶ ἀναγνωστηρία. Εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς «Ἐνιαυσίους Ἀπολογισμοὺς», τοὺς ὁποῖους ἕκαστον δημόσιον σχολεῖον εἶνε ὑποχρεωμένον ἐτησίως νὰ ἐκδίδῃ, εἰς τὸν «ἐνιαυσίον ἀπολογισμὸν τοῦ 1899 — 1900 σχολ. ἔτους» μιᾶς ἀπτικῆς καὶ παιδαγωγικῆς σχολῆς, τῆς ὁποίας ἡ βιβλιοθήκη περιέχει περὶ τοὺς 1150 τόμους, ἀπαντῶμεν τοιαύτην στατιστικὴν, ἡ ὁποία δὲν γνωρίζομεν ἂν δὲν εἶνε μοναδική· ἡ στατιστικὴ αὕτη περιέχει ἀρκετὰ ἀξιολογητέους πληροφορίας. Παραθέτομεν ἐδῶ τοὺς ὀλικοὺς ἀριθμοὺς μόνον.

Ἀπὸ τοὺς 546 μαθητὰς τῆς σχολῆς 329 (δηλ. 60.3%) ἀνέγνωσαν 2557 βιβλία· εἰς ἓνα ἀναγνώστην ἀναλογοῦν 7.8 βιβλία. Καὶ ἡ βιβλιοθήκη εἰργάσθη ἀπὸ 20 Ὀκτωβρίου μέχρι 29 Μαΐου, ἐπάνω κάτω 50 ἡμέρας. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τὸ ἀναγνωστήριον μὲ 9 περιοδικὰ καὶ 47 βιβλία ἦτο ἀνοικτὸν 64 ἡμέρας· ἐπεσεφόρησαν ἀναγνώσται 1791 ἀναλογοῦν 26 ἐπισκέπται τὴν ἡμέραν· τοὺς περισσοτέρους ἐπισκέπτας εἶχε τὸ ἀναγνωστήριον τοὺς χειμερινοὺς μῆνας. Ἐννοεῖται ὅτι ἀπὸ καλῶς κρατούμενα βιβλία διανομῆς τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ ἀναγνωστηρίου ἤμποροῦν νὰ ἐξαχθοῦν καὶ ἄλλαι διάφοροι στατιστικαὶ πληροφορίες, αἱ ὁποῖαι ἐνδιαφέρουν τὸν παρακολουθοῦντα τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μαθητικῆς ἀναγνώσεως.

Εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι ὁ μαθητῆς εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς οἰκουμένης, ὅπου ὑπάρχουν τοιοῦτοι, καθὸ παιδίον, ἔχει ἔμφυτον δῶρον τὴν φιλομάθειαν, παρατηρημένον δὲ εἶνε ὅτι ἐκκρεῖ αὐτὸν περισσότερον ἢ ἀνάγνωσις ἐξωτερικῶν βιβλίων παρὰ ἡ ἀσχολία μὲ τὰ τακτικὰ μαθήματα. Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν ἐνθυμεῖται πῶς ἐζήτηε μακρὰν ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν γονέων καὶ διδασκάλων νὰ εὕρῃ ὀλίγην ἀναψυχὴν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς «Φυλλάδος τοῦ Μπερτόλδου», νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐθνικὴν του φιλοτιμίαν μὲ τὸν «Κατσαντώνην», τὸν «Διάκον» καὶ τὸν «Πατριάρχην» τοῦ Βαλαωρίτου, καὶ νὰ λησμονήσῃ ὀλίγον τὴν ἀποκοιμιστικὴν ἐνέργειαν τῶν ἀπαρεμμάτων καὶ ὑπερσυντελικῶν, ἀδικαιολογήτων ἄλλως εἰς τὴν κατωτέρων παιδείων. Ἡ τοιαύτη τάσις τοῦ μαθητοῦ ἰθεωρήθη, δυστυχῶς δ' ἀκόμη ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῆται εἰς τὸν Ἑλληνα, ἐλαττωματικὴ· δυσκόλως ὁ συντηρητικὸς Ῥωμηὸς ἤμπορεῖ ν' ἀπορίψῃ τὴν παλαιωτάτην γνώμην ὅτι ὁ μαθητῆς πρέπει νὰ «διαβάξῃ» μόνον τὸ μάθημά

του και αυτό άρκει. Έν τούτοις τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶνε ἤδη λελυμένον, ἢ μᾶλλον δὲν εἶνε πλέον ζήτημα ἂν πρέπει νὰ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς μαθητὰς ἡ ἐξωτερικὴ ἀνάγνωσις, διότι καὶ ἂν ῥητῶς ἀπαγορευθῆ, ὁ μαθητὴς περισσότερον θὰ καταγείνη εἰς αὐτὴν καὶ τὰ ἀναγνώσματά του θὰ εἶνε πολλὰκις ἐπικινδύνου ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν περιεχομένου. Διὰ τοῦτο ἐδέησεν ὁ διδάσκαλος νὰ ἀναλάβῃ τὴν χειραγωγίαν καὶ τοῦ κλάδου τούτου τῆς παιδεύσεως, τῆς αὐτομορφώσεως, δι' ἐξωτερικῆς ἀναγνώσεως, καὶ νὰ συνδέσῃ αὐτὴν μὲ τὴν τακτικὴν μαθητικὴν ἐργασίαν διὰ δεσμῶν ἀλληλοβοηθείας. Ἡ μαθητικὴ βιβλιοθήκη εἶνε ἐκείνη, ἡ ὁποία δίδει εἰς τὴν διψῶσαν μαθήσεως νεολαίαν τὴν πρέπουσαν καὶ ὑγιᾶ τροφὴν ἐκλελεγμένην ἐσκεμμένως. Καὶ σήμερον βλέπομεν παντοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου σχεδὸν νὰ μὴ ὑπάρχῃ σχολεῖον χωρὶς τὴν σχολικὴν του βιβλιοθήκην, ἢ, ἐλλείψει μέσων, χωρὶς τὸν πόθον νὰ αὐστησῇ τοιαύτην.

Ἐκ Βουλγαρίας, Ἰανουάριος 1901.

— V. —

Ο ΑΓΑΘΟΣ ΑΣΤΟΣ¹

Τὴν αὐτὴν καταδίκην τοῦ ἐμφυλίου πολέμου σκοπεῖ ἡ Εἰρήνη τοῦ Ἀριστοφάνους, τὸν ἐξευτελισμὸν αὐτοῦ ἡ Λυσιστράτη.

Ἐν τῇ Εἰρήνῃ, ἥτις εἶναι ἴσως τὸ ὠχρότερον τῶν ἔργων του καὶ τῆς ὁποίας ἡ νεώτερα μετασκευὴ δὲν ἔφθασε δυστυχῶς μέχρις ἡμῶν, εἶναι ἀπροσίτου δυνάμεως ἡ σκηνή, καθ' ἣν Τρυγαῖος ὁ Ἀθμωναῦς, εἰς ἄξιστος ἀμπελοουργός, εἰς τὸν ὁποῖον κατέφυγεν ὅλη ἡ ὀρθοπροσύνη καὶ ἡ ὑγιὴς τῶν πραγμάτων ἀντίληψις, ὅπως ἐν τῇ Λυσιστράτῃ εἰς τὰς γυναῖκας, ἵπταται ὡς ἐπὶ Πηγᾶσου, ἐπὶ τῶν νώτων κανθάρου πρὸς τὰ ὀλύμπια δώματα, διὰ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τῶν θεῶν τὴν Εἰρήνην, ἀλλὰ δὲν τοὺς εὕρισκει ἐκεῖ. Ὅπως τὸν πληροφορεῖ ὁ Ἐρμῆς, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀφήσει διὰ νὰ φυλάττῃ τὰς ἐγκαταλειφθείσας ἀποσκευὰς των,

τὰ λοιπὰ τηρῶ σκευάρια τὰ τῶν θεῶν
χυτρίδια καὶ σκνίδια κάμφορεῖδια

οἱ θεοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ βλέπουν τοὺς Ἕλληνας ἀλληλοσπαρρασομένους καὶ ἔφυγον πόρρω πάντων

ὑπ' αὐτὸν ἀτεχνῶς τούρανου τὸν κύτταρον

«Ἴνα μὴ βλέποιν μαχομένους ὑμᾶς ἔτι
μηδ' ἀντιβόλοντων μηδὲν αἰσθανοῖατο.»

Τὴν εὕρισκει τὴν Εἰρήνην ἐπὶ τέλους ἐντὸς ἄντρου, ὅπου τὴν εἶχε καταχῶσει ζῶσαν ὑπὸ σαρκεῖαν λίθων ὁ Πολεμῆς, καὶ τὴν ἀνέλκει εἰς

τὸ φῶς τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἐρμού τὴν φιλαμπελωτάτην τῶν θεῶν καὶ ἐπανερχεται εἰς τὴν γῆν, νυμφίος ἤδη τῆς Ὀπώρας ὁ ἀγαθὸς ἀμπελοουργός, καὶ τελοῦνται εἰρηνικαὶ ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις, διότι ἐξέλαμψεν ἡμέρα μισολάμαχος.

Καὶ ἔπειτα εὐῶδες, ἀπροσίτον κάλλους καὶ ἡμερότητας εἰδύλλιον τὸ χορικόν

ἤδομαί γ', ἤδομαι
κράνους ἀπῆλλαγμένους

εἰς τὸ ὁποῖον μὲ τοιαύτην ἀρμονίαν χρωμάτων ζωγραφίζονται τοῦ ἀγροτικού βίου ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀμερίμνῃ ψυχῇ αἱ λιταί, ἀλλὰ καὶ τὸσον ἄρτια ἠδοναί, αἱ πληροῦσαι τὴν ψυχὴν, ὥστε ἐγράφη περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶναι εἰκὼν σκηνῆς τοῦ χρωστήρος τοῦ Ρουθενε, ἀλλὰ Ρουθενε ἐξιδανικευμένου διὰ τῆς ἀπροσίτου διαυγείας τῶν γραμμῶν καὶ τῆς γαλήνης τῆς ἀνεκφράστου τῶν ἀποχρώσεων τοῦ πίνακος τούτου, ὅπου ἡ γραφὴ τοῦ Ἀριστοφάνους εἶναι χρωστήρ Ἀπελλοῦ.

Καὶ ἡ Λυσιστράτη, τὸ ἀνεμῆνον ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ βωμολογία καὶ ἡ χειρφεσία ἀπὸ πάσης ἀξιώσεως τῆς αἰδοῦς ἐξικνεῖται εἰς τὸ κατὰ κόρυφον, τὸν αὐτὸν ἔχει σκοπὸν, τὴν κατάπαυσιν τῆς ἐμφυλίου αἰματοχυσίας.

Τὸ ἐξαγγέλλει ἄλλως καὶ τὸ ὄνομα τῆς κωμῆδίας ἰσοδύναμον πρὸς ἕν βασιλικὸν διάταγμα διαλύσεως τῆς ἐπιστρατείας καὶ ἐπανόδου τῶν διαφορῶν ἡλικιῶν εἰς τὰς ἐστίας των, ἂν ἐπρόκειτο νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν σύγχρονον γλῶσσαν τοῦ στρατολογικῆς νόμου.

Καὶ ὁμως ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὀργιακοῦ πηλοῦ τῶν βωμολογιῶν, φωτειναὶ ἀστραπαὶ ὑψηλοῦ λυρισμοῦ διαλάμπουν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν.

Αὐτὴ ἡ ποινὴ τὴν ὁποῖαν ἐπιβάλλουν μέχρι τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης αἱ γυναῖκες καλύπτει τὴν ἰδέαν τοῦ Ἔργου ὑψηλὴν καὶ λεπτήν, δι' ἣς ἀντιτάσσεται τῆς ἐστίας ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν μαρίαν τοῦ ἀδελφοκτόνου πολέμου. Εἶναι αὐτὸ τοῦτο ἡ σκηνὴ τῶν Σαβίνων γυναικῶν ῥιπτομένων ἐν ἀπογνώσει ἐν τῷ μέσῳ τῶν δοράτων καὶ τῶν ξιφῶν τῶν μαχομένων.

Καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ πιστεῦσῃ τις ὅτι τοὺς ἀναισχύντους στίχους, τοὺς ἐγκατεσπαρμένους εἰς τὴν Λυσιστράτην, διαδέχονται ὕμνοι ὑψηλοί, ὡδαὶ Αἰσχύλειοι, ὡς οἱ τοῦ χοροῦ τῶν Λακεδαιμονίων :

ὄμοιον
τῶς κυρσανίως, ὦ Μναμόνα,
τάν τ' ἐμᾶν μῶαν, ἄτις
οἶδεν ἅμᾶ τῷ Ἀσαναίως

Εἰς τὴν ἄλλην κεντρικὴν ἰδέαν τῶν κωμῆδίων τοῦ Ἀριστοφάνους, εἰς τὸν διωγμὸν τῆς δημαγωγίας, ἀναπτύσσεται ζωηρότερα, ἰσχυρότερα, ἀγριωτέρα ἡ δυνάμις τῆς σατύρας του.

Ὅταν διὰ τῆς μάστιγος τῶν ἰάμβων του, ἡ ὁποία αὐλακώνει τὴν σάρκα καὶ ὑπὸ τῶν μαστιγώσεων τῆς ὁποίας ἀναπηδᾷ τὸ αἷμα, βανίζῃ τὸν αἰώνιον τύπον τοῦ δημεγέρτου, τὸν Κλέωνα, δὲν εἶναι πλέον ὁ Ἀριστοφάνης τῶν Νεφελῶν. Δὲν εἶναι ὁ Σάτυρος ὁ μετ' ἀγαθῆς φιλοσκαμμοσύνης καταγελῶν τοῦ Σωκράτους ἢ τῶν σοφιστῶν. Ἐκεῖ ἡ Μοῦσα τοῦ γέλωτος του εἶναι παιγνιώδης, ἰλαρὰ, ἄκκακος· ὁ γέλωτος του εἶναι ἀνοικτός γέλωτος χωρὶς συσπάσεις μορφασμῶν, χωρὶς πικρίαν· δὲν τὸν ἐμπνέει τὸ μῖσος, δὲν τὸν χρωματίζει δάκνουσα εἰρωνεία.

Εἰς τοὺς Ἴππεις τὰ πράγματα μεταβάλλονται.

Ἐχει ἐνώπιόν του τὸν δημεγέρτην τὸν φθορὰ τῆς πολέως, τὸν κλέπτην τῶν δημοσίων χρημάτων, ὅστις τὰ ἐνθυλακώνει μετὰ τῆς αὐτῆς ἐλαφροῦς συνειδήσεως, μεθ' ἣς τὴν ἐν Πύλῳ νίκην τοῦ Δημοσθένους· τὸν διώκτην παντὸς χρηστοῦ, παντὸς φιλοπάτριδος πολίτου, διὰ τῆς χυδαίας φλυαρίας τοῦ ὁποίου συρίζει διαρκῶς ἡ Συκοφαντία. Ἐχει ἐνώπιόν του τὸν ἄφρον, τὸν ὁποῖον τὰ θολὰ, τὰ ῥυπαρὰ κύματα τοῦ ὄχλου ἔθεσαν ὡς διάδημα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Πόλεως, ἣν ἐδόξαεν ὁ Περικλῆς· τὴν αἰμοχαρῆ, ὅστις ὑπηγόρευσε τὸ ψήφισμα τῆς σφαγῆς τῶν στασιαστῶν τῆς Μιτυλήνης.

Διὰ τοῦτο ὁ σαρκασμὸς του δάκνει μέχρις ὅσπου· καὶ τὸ κωμικὸν προσωπεῖόν του, ὡς λέγει εἰς τῶν μεγίστων κριτικῶν τοῦ Ἔργου τοῦ Ἀριστοφάνους, πλαισιούται ἀπὸ κόμην συριστικῶν ὄψεων, ὡς κεφαλῆς Μεδούσης.

Εἶναι ὑπερφυσικὴ ἡ δυνάμις τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἀστοῦ τῶν Γάλλων κριτικῶν, διὰ τῆς ὁποίας σαρκεῖ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ δημαγωγοῦ τὰ μελανὰ νέρη τῆς λαϊκῆς περιφρονησεως, καὶ ὅταν τὸν θέτῃ παράλληλον ἐνὸς ἀλλαντοπώλου τοῦ Ἀγορακρίτου, συνάπτοντα μετ' αὐτοῦ ἀγῶνα ὕβρεως καὶ ἀλληλεξευτελισμοῦ καὶ ἀλληλοδακνόμενον, ὡς λυσσαλέον σκύλον, καὶ ὅταν πρὸ τοῦ ἐμφανιζομένου δῆμου ἐκάτερος πλειοδοτῇ εἰς εὐτέλειαν, εἰς κολακείαν, εἰς αὐτοεξευτελισμὸν πρὸ τοῦ πολυκεφάλου τούτου δεσπότη, τοῦ Ὀχλου.

Ἐν τῇ κωμῆδιᾳ ταύτῃ διὰ τῆς ὁποίας ἔστυρεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς αἰμάσσοντα, ὡς ταῦρον ἐν ἀμφιθέατρον, τὸν πανίσχυρον τύραννον τοῦ δήμου, ὅτε ἦτο εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς ἰσχύος του, παρέσχε δειγμα τοῦ ἐξόχου ἡρωϊσμοῦ του, ἡρωϊσμοῦ μοναδικοῦ, ἀφοῦ οὐδεὶς ὑποκριτῆς ἐτόλμησε νὰ ὑποδυθῆ τοῦ Παφλαγόνο (τοῦ Κλέωνος δηλαδή) τὸ πρόσωπον, καὶ οὐδεὶς ἐδέχθη νὰ κατασκευάσῃ τὸ προσωπεῖόν του, ὥστε ἐδέησεν αὐτὸς οὗτος ὁ ποιητῆς, χρωματίζων τὸ πρόσωπόν του, νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τὴν σκηνὴν, ὡς πρωταγωνιστής.

Δὲν δύναται δὲ ὁμολογουμένως νὰ ὑπάρξῃ δικαιότερον αὐτοεγκώμιον, ἀπὸ τὴν εἰς τοὺς

Ἀθηναίους ὑπόμνησιν τοῦ ἡρωϊσμοῦ του τούτου ἐν τῇ ἐξόχῳ παραβάσει τῆς Εἰρήνης.

«Καὶ πρῶτον μὲν μάχομαι πάντων αὐτῶ τῷ καρπαρόδοντι, οὐ δεινότεται μὲν ἀπ' ὀφθαλμῶν Κύνῃς ἀκτίνες ἔλαμπον, ἑκατὸν δὲ κύκλῳ κεφαλῆ καλῶν οἰμοφρομένων ἐλιχμῶντο, περὶ τὴν κεφαλὴν, φωνὴν δ' εἶχεν χαρᾶρας ὄλεθρον τατοκούας φώκης δ' ὄσμην. Τοιοῦτον ἰδὼν τέρας οὐ κατέδειτ', ἀλλ' ὑπὲρ ὑμῶν πολέμιζων ἀντίεχον ἄσι.»

Ἀναντιρρήτως μόνον ὅταν ἐμπνέεται ὑπὸ τοῦ μίσους τοῦ δημαγωγοῦ ἢ σατύρα του ἀποβαίνει τὸσον ἀνηλεὴς, τὸσον ἀπάνθρωπος. Καὶ ὁμοιάζει τότε ἀληθῆ Κέρβερον πεντηκοντακέφαλον ῥηγνύοντα ὑλακὰς ἀπὸ στομάτων, ἀφ' ὧν ἐκρέει ἄφρονς δηλητηρίου.

Θέλω προσθέσει ἤδη τινὰ περὶ τῆς βωμολογίας τοῦ Ἀριστοφάνους, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἐξηγησέν ὀλίγον εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ ἡμερησίου παρισίου τύπου, ὅπως χαρακτηρισθῆ ὁ Ἀριστοφάνης χυδαῖος ἀστός.

Ἄλλ' ἡ θυσία τῆς Αἰδοῦς εἰς τὴν θρησκείαν τῶν ἀρχαίων ἦτο θυσία εὐπρόσδεκτος εἰς τοὺς θεοὺς. Ἐξαιρετικῶς δὲ ὑπὲρ πάντας, τῆς κωμῆδίας ὁ πατήρ, ὁ Βάκχος ἠρέσκετο εἰς τὴν θυσίαν τῶν ὀργίων. Τὸ γυμνὸν ἐν τῇ ἐκφράσει ἠκολούθει τὸ γυμνὸν τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἀναγλύφων παραστάσεων. Ἦτο ἐν παντὶ ἀπροκάλυπτος ἀντιγραφὴ τῆς φύσεως, ἀφελῆς παράστασις τῶν φυσικῶν ἐμφύτων· αὐτὰ τὰ χυδαῖα-τερα ἐμβλήματα ἀπετέλουν θρησκευτικὴν ἀλληγορίαν τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τῆς φύσεως.

Ἐκτὸς τῆς ἱστορικῆς ταύτης ἐξηγήσεως τῆς βωμολογίας τοῦ Ἀριστοφάνους, εἶναι ἀξία παρατηρήσεως ἡ ἀνώδυνος, ἡ ἀβλαβὴς αὐτῆς φύσις. Ἡ διαφθορὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ διανοίξῃ δίοδον διὰ τοῦ γέλωτος· καὶ τὸν γέλωτα μόνον, ἄπλετον, ἀνοικτόκαρδον προκαλεῖ τοῦ Ἀριστοφάνους ἡ βωμολογία, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ χρησιμεύῃ ὡς διεγερτικὸν τῶν αἰσθήσεων, χωρὶς τοῦ Ἀριστοφάνειου λόγου αἱ γυμνότητες νὰ προκαλοῦν ἄλλην ἐντύπωσιν, πλὴν τῆς ἐντυπώσεως τοῦ ἀθῶου, τοῦ ἀφελοῦς ἡμέρου τῶν ζῶων ὑπὸ μορφὴν κωμικὴν. Ἐρρήθη περὶ τῆς βωμολογίας τοῦ Ἀριστοφάνους ὅ,τι καὶ περὶ τῆς τοῦ Γάλλου Ραβελαι· ὅτι εἶναι ὡς ἡ ἐν τοῖς σταύλοις κόπρος τῶν βοῶν, τῆς ὁποίας ἡ ἀπόπνοια δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀνθυγιεινόν· ἀπ' ἐναντίας, θεραπεύει, ὡς λέγει ὁ Σαῖν Βικτώρ, ὡς ἐκείνη τὴν φθίσιν τοῦ πνεύματος. Ἡ ὅλη ποτὲ δὲν ὑποτάσσει ἐκείνον ὁ ὁποῖος κατορθώνει νὰ γελᾷ εἰς βάρος τῆς.

Εἰπόν τινες περὶ τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅτι οἱ τύποι τῶν προσώπων του δὲν εἶναι αἰώνιοι· ὅτι ἡ Μοῦσα του ἔχει ἐμπνευσιν ἀποκλειστικῶς

τοπικήν. Πλάνη ἀπολύτως ἄδικος. Καί εἰς τὰ ἀποτελοῦντα τὴν κεντρικὴν ἰδέαν ἐκάστης κωμωδίας του καί εἰς τὰ πάρεργα καί εἰς τὰ ἐπεισοδικά, ἐάν δὲν ἀνευρίσκῃ τις μορφὰς καθολικὰς καί αἰωνίους, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐλλείπει ἀπ' αὐτοῦ ἡ καλὴ θέλησις. Τοὺς δικανικούς τοὺς τροχίζοντας τὴν γλώσσαν των διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ψεύδους, τοὺς φέροντας εἰς ἀπόγνωσιν τὸν ἀδικούμενον χορὸν τῶν γερόντων Ἀχαρνέων, θὰ τοὺς ἀνεύρῃ τις καί σήμερον εἰς τὸν πρῶτον δικολάβον τρίτης τάξεως εἰρηνοδικείου. Τὴν Μυρρίνην ἐν τῇ Λυσιστράτῃ, τὴν γυναῖκα τῶν ἀκκισμῶν, τῆς διπροσωπίας καί τῶν κιβδήλων τρόπων, δὲν εἶναι ἐπιπλέον νὰ τὴν ἀναζητήσῃ τις εἰς οἶαν δὴποτε ἐποχὴν καί παρ' οἷα δὴποτε κοινωνίαν.

* Ἡ μήπως σπανίζουν οἱ τύποι τοῦ δημαγωγοῦ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκλύσεως τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Δήμου, τοὺς ὁποίους εἰς τόσον ἄφρονον προμήθειαν ἀντιτύπων ἐπολλαπλασίασαν, ὡς φωτοτυπίας τοῦ Κλέωνος καί τοῦ Ὑπερβόλου, τὰ σύγχρονα κοινοβουλευτικὰ πολιτεύματα;

*

Καί ἐν τέλει ἡ μεγίστη δυσχέρεια συνίσταται εἰς τὸ νὰ διαγράψῃ τις τὸν χαρακτήρα τοῦ Ἀριστοφάνους, τῆς Τέχνης του τὴν καθολικὴν μορφήν. Ἴσως ἴσως μάλιστα δὲν πρόκειται περὶ δυσχερείας, ἀλλὰ περὶ ἀπολύτου ἀδυναμίας.

Εἶναι καὶ κίνηρος κυλίων τὸν πηλόν, ἐρ' οὐ συγχάνει ἰππευεῖ ἡ Μοῦσά του, ὡς εἰς τὴν Εἰρήνην του ὁ Ἀθμονεὺς Τρυγαῖος κατὰ τὴν πρὸς τὸν Ὀλυμπον αἰθέριον πετῆσίν του, εἶναι καί χελώνη τῶν τελευτάων, ἀνακυκῶσα τὸν βόρβορον· εἶναι Σάτυρος γελῶν ἀνοικτόκαρδον γέλωτα, γέλωτα ἄκακον καί ἀνώδυνον· ἀλλ' εἶναι πολλάκις καί Κέρβερος ὑλακτῶν, καί ἔχιδνα δάκνουσα μετὰ συριγμῶν· εἶναι γλαυξ θρηνηδός, εἶναι ἀετὸς ὑψιπέτης, εἶναι πολλάκις Πήγασος, εἶναι οὐχὶ σπανίως ἰππογέρανος. Καί ἐν τέλει εἶναι ἀηδῶν, ἀηδῶν μὲ κελάδημα ἀρρήτου γλυκύτητος, τῆς ὁποίας τοὺς λυρικούς τόνους θὰ ἐφθόνει ὁ Πίνδαρος καί ὁ Ἀνακρέων καί τὰς εἰδυλλιακὰς μελωδίας ὁ Θεόκριτος.

Δύναται ἴσως νὰ παραβληθῇ προσφύστερον ἡ Μοῦσά του πρὸς ἓν ἐκ τῶν παρῦδρων ἐκείνων πτηνῶν, τὰ ὁποῖα σχιζόποδα ἢ στεγανόποδα, συναντᾶτε βυθισμένα μέχρι γόνατος εἰς τὰ τέλματα, τὰ βλέπετε πτερυγίζοντα ἐπὶ τῶν ἀνθέων τῶν λιμνῶν, καί ἀπλώνοντα ὡς ψυχὰς τὰ χρωματισμῶν ἀρρήτου γλυκύτητος πτερά των· καί ἄλλοτε τὰ βλέπετε κυματοχαρῆ ἰπτάμενα ἀνωθεν τῆς μαινομένης θαλάσσης καί ῥηγνύοντα διατόρους κραυγὰς κλυδωνοάντεως· ἄλλοτε μολις τὰ διακρίνετε ὑψηλὰ εἰς τὸν αἰθέρα τονίζοντα κελάδημα γλυκὺ, ὡς τοῦ κορυδαλλοῦ τὸ ἐωθινὸν κελάδημα.

Ὅλα ταῦτα εἶναι ὁ Ἀριστοφάνης· καί ἐν μόνον δὲν εἶναι ὁ ἀγαθὸς ἀστὸς ὁ μὴ ἐννοῶν πολὺ πολὺ ἀπὸ ὑψηλὰ πράγματα.

Καί ἡ μεγαλητέρα τῶν δυσχερειῶν εἶναι τὸ νὰ τὸν παρακολουθῇ τις εἰς ὅλας ταύτας τὰς μεταμορφώσεις· τὸ νὰ προλαμβάνῃ τὰς γοργὰς πτήσεις τοῦ ἀεικινήτου πνεύματός του, τὸ ὁποῖον οὐδένα γνωρίζει χαλινὸν καί τίποτε δὲν τιθασειεῖ.

Ἐν αὐτῇ τῇ Λυσιστράτῃ τῷ ἀνεμῆνῳ ἔργῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Μοῦσά του φαίνεται πολλάκις ὑπὸ μορφήν παχυδέριμου ἐξερχομένου τοῦ βορβοροῦ, τὸν βλέπετε συγχρόνως καί Αἰσχύλον καί Πίνδαρον.

Ἡ γυνὴ τὸν ὁποῖον νομίζει τις, ὅτι παρουσιάζει ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ταύτῃ ὡς ἀπλοῦν ἄθυρμα, ρίπτει διὰ τοῦ στόματος τῆς Λυσιστράτης τοὺς λόγους τούτους τοὺς ὑψηλοὺς κατὰ τοῦ ἀνδρικοῦ ἐγωῖσμοῦ:

Ἐγὼ γυνὴ μὲν εἰμι. νοῦς δ' ἔνεστί μοι·
αὐτὴ δ' ἑμαυτῆς οὐ κακῶς γνώμησ' ἔχω·
τοὺς δ' ἐκ πατρός τε καί γεραιτέρων λόγους
πολλοὺς ἀκούσασ' οὐ μεμούσῃμαι κακῶς.

Καί μετὰ τὸ προοίμιον τοῦτο τονίζει λόγους πανελληνίου φιλοπατρίας, καί ἡ πρῶτη Μαινὰς μεταμορφοῦται αἴφνης εἰς Δελφικὴν ἢ Ἐρυθραίαν Πυθίαν, εἰς Ἐστιάδα φύλακα ζηλότυπον τοῦ πανελληνίου πυρός, καί ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀδελφοκτόνων λαῶν τῆς Ἑλλάδος τὴν Ὀλυμπίαν καί τοὺς Δελφοὺς, τοὺς δύο ἀδιασπαστοὺς κρίκους τῆς ἐνότητος τῆς Ἑλλάδος.

Καί ὅταν κλείεται τέλος ἡ Εἰρήνη, ἐν αὐτῇ τῇ Λυσιστράτῃ, τερματίζει ὁ Ἀριστοφάνης τὴν κωμῳδίαν τὴν ἀνεμῆμενην διὰ τοῦ ὑψηλῆς θερμότητος χορικοῦ τῶν Λακκαίνων γυναικῶν:

Ταῦγετον αὐτ' ἑρανονν ἐκλιπῶα,
Μῶα μὲλε Λάκκαῖνα πρεπτόν ἀμῖν

τοῦ ὁποῖου ἡ γλυπτὴ παράστασις θὰ ἦτο ὁ σεμνότερος καί καλλιτεχνικώτερος κόσμος τῆς μετόπης δωρικοῦ ναοῦ.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΕΡΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΜΙΧΑΗΛΑΓΓΕΛΟΣ — Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΚΡΙΣΙΣ

Ἡ μεγίστη γραφὴ τοῦ Μιχαηλάγγελου, ἡ πολυσύνθετος ἐκείνη, ἡ περιέχουσα Οὐρανὸν καί Γῆν καί Ἄδην, ἐν ἣ παρίστανται ἄγγελοι, ἄγιοι καί διαβολοὶ, καί ἐν τῇ ὁποίᾳ βλέπει τις τοὺς δικαίους ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ μακαριότητι, τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς ἀρπαζομένους καί μυριοτρόπως βασανιζομένους ὑπὸ τῶν δαιμόνων, εἶνε

ἡ *Τελευταία Κρίσις*, ἢ, ὡς λέγομεν ἡμεῖς, ἡ *Δευτέρα τοῦ Χριστοῦ Παρουσία*.

Ἡ γραφὴ αὕτη, ἣτις πληροὶ ὀλόκληρον τοῦ παρεκκλησιοῦ τὸν τοῖχον ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ θυσιαστήριον, ἔμελλε νὰ γείνη δι' ἐλαίου, καί οὕτως εἶχε προπαρασκευασθῇ ὁ τοῖχος ἐκεῖνος· ἀλλ' ὁ Μιχαηλάγγελος περιφρονῶν τὸν ἐλαιογραφικὸν τρόπον, κατέρριψε τὸ παρασκευάσμα ἐκεῖνο, καί κτίσας τὸν τοῖχον ἐπικλινῆ πρὸς τὰ ἔσω ὡς μὴ ἐπικάθηται καί διαμῆνῃ ἡ κόνις, ἤρχισε τὸ τεράστιον καί μοναδικὸν ἐν τῇ τέχνῃ ἔργον του ἐπὶ ὑγροῦ κονιάματος.

Καί πρῶτον εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ τοῖχου, ὅστις, ἔνεκα τῆς γενέσεως τοῦ θόλου, καταλήγει εἰς δύο ἡμικύκλια, ἐζωγράφησεν ἐν αὐτοῖς ὁ Μιχαηλάγγελος δύο πολυπληθῆ συμπλέγματα ἀπτόρων ἀγγέλων φερόντων ἐν θριάμβῳ τὰ τοῦ Πάθους σύμβολα. Εἶνε ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις τὰ ποικίλα καί ἔκτακτα σχήματα, δι' ὧν παρέστησεν ὁ καλλιτέχνης τοὺς ἀγγέλους ἐκείνους· ἤθελεν ὑποθέσῃ δὲ τις ὅτι ἰσχυρὸς ἀνεμοστρόβιλος ἀνύψωσε τὰς μορφὰς ἐκείνας, καί, τηρῶν αὐτὰς μετεώρους, ἐξακολουθεῖ νὰ τὰς στροβιλιζῇ καί νὰ τὰς ἀνακυκᾷ ἀπαύστως.

Μετὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἔρχεται ἡ κυρία σκηνὴ τοῦ μεγάλου καί φοβεροῦ δράματος. Ἐνταῦθα βλέπομεν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ νεφελῶν, καί περιστοιχιζόμενον ὑπὸ μυριάδων ἁγίων καί μαρτύρων, ὡς κρινῆ δι-καίους καί ἁμαρτωλοὺς. Ὁ Χριστὸς τῆς *Τελευταίας Κρίσεως* δὲν εἶνε ὁ Χριστὸς τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ μελιχρὸς καί πρῶτος, ὁ καλῶν μετὰ στοργῆς πρὸς ἑαυτὸν τὰ παιδιά, ὁ συγχωρῶν τὴν ἁμαρτωλήν, ὁ δακρύων πρὸ τοῦ τάφου τοῦ ἀποθνήσκοντος Λαζάρου. Ὁ Μιχαηλάγγελος παρέστησεν αὐτὸν φοβερόν τὴν ὄψιν, ἀμείλικτον, καί πλήρη ὀργῆς. Ὑψώνει μετὰ θυμοῦ τὴν ἀριστερὰν καί βλέπων πρὸς τὰ κάτω, φαίνεται ὡς νὰ λέγῃ πρὸς τοὺς ἐκεῖ που συνταρασσομένους ἁμαρτωλοὺς· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἠτοιμασμένον τῷ Διαβόλῳ καί τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ». Πλησίον τοῦ Ἰησοῦ ἰσταται ἡ μήτηρ περιδεῆς, καί διασταυροῦσα ἐπὶ τοῦ στήθους τὰς χεῖρας, πειράται νὰ ἱκετεύσῃ τὸν ἀδέκαστον Κριτὴν.

Ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ἁγίων διακρίνεται ὁ Ἀπόστολος Πέτρος δεικνύων τὰς δοθείσας αὐτῷ κλείς, καί ὁ ἅγιος Βαρθολομαῖος, ὅστις φέρει διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸ δέριμα του καί διὰ τῆς ἄλλης τὸ ὄργανον δι' οὗ ἐξεδάρη. Πάντες δὲ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι καί μάρτυρες, ἄνδρες τε καί γυναῖκες, φέρουσιν ἕκαστος τὸ ὄργανον δι' οὗ ἐμαρτύρησαν. Καί οὗτος μὲν φέρει τὸν σταυρόν, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐκρεμάσθη, ἐκεῖνος δὲ τὸν τροχὸν δι' οὗ ἐβασανίσθη, καί τις ἄλλος τὰ βέλη δι' ὧν κατετοξέυθη, καί τέλος οἱ πάντες σπεύδουσι νὰ

παρασιάσωσι τοὺς τίτλους των πρὸς τὸν φοβερόν Κριτὴν, ὅπως λάβωσιν ὡς ἀμοιβὴν τὸν ὑπεσχημένον αὐτοῖς Παράδεισον.

Ἐν τῇ σκηνῇ ταύτῃ τῆς γραφῆς ἄπασαι αἱ μορφαὶ καί τὰ σχήματα εἶνε ἦττον ἔκτακτα καί μᾶλλον ἤρεμα, πιστεύει δὲ τις ὅτι ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὴν ἰδέαν ἀρετὴν ἐπέφερε τὴν γαλήνην εἰς τὰς ὄψεις καί τοὺς σχηματισμοὺς τῶν δικαίων.

Ἄλλ' ἡ κατωτέρω σκηνή, ἣτις περατοῖ τὴν μεγάλην ἐκείνην τοιχογραφίαν, εἶνε ἐτι μᾶλλον φοικώδης. Ἐν τῷ μέσῳ φαίνονται οἱ ἐπτὰ τῆς Ἀποκαλύψεως ἄγγελοι, οἵτινες διὰ τοῦ φοβεροῦ των σαλπίσματος καλοῦσι τοὺς ἀπ' αἰῶνων νεκροὺς εἰς κρίσιν. Καί οὗτοι μὲν ὑπακούοντες ἐξέρχονται μετ' ἀγωνίας ἀπὸ τῶν τάφων των, ἀλλὰ τότε φοβερὰ πάλιν ἄρχεται μεταξύ ἀγγέλων καί διαβόλων, ἐκείνων μὲν σπευδόντων νὰ σύρωσι πρὸς τὰ ἄνω τοὺς δικαίους, τούτων δὲ ἀρπαζόντων βικίως τοὺς ἁμαρτωλοὺς πρὸς τὰ κάτω. Εἰς τὴν ἐτέραν ἄκρην τῆς γραφῆς ἐκείνης καί πλησίον τῶν σαλπίζόντων ἀγγέλων, ἕτερος πολυπληθὴς ὄμιλος ἁμαρτωλῶν, στροφοδινουμένων καί περιπλεκόμενων εἰς ἔκτακτα καί παράδοξα σχήματα, κατακρημνίζονται σωρηδὸν ἐπὶ τοῦ πορθμείου τοῦ Χάρωνος, ὅστις, ὄρθιος καί πλήρης ὀργῆς, ἐκδιώκει, παίων διὰ τῆς κόπης του τοὺς κατακλύσαντας τὸ πορθμείον του δυστυχεῖς, οὗς ἕτεροι διάβολοι, ἰστάμενοι ἐπὶ τῆς ἐτέρας τοῦ Ἀχέροντος ἀκτῆς, ἀρπάζουσι ὡς φέρωσιν αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον τῆς Κολάσεως. Ὁ Μιχαηλάγγελος, ὅστις ἦτο ἀναγνώστης τῆς Θεῆας Κωμῳδίας τοῦ Δάντου, ἀπεικόνισε θαυμασίως τὴν φοβερὰν τοῦ Χάρωνος ὄψιν καί τὴν σπουδὴν αὐτοῦ πρὸς ἀποπομπὴν τῶν δυστυχῶν ἐπιβατῶν του, κατὰ τοὺς ἐπομένους στίχους τοῦ ποιητοῦ:

«Caron demonio con occhi di bragia
» Loro accenando, tutte le raccoglie,
» Batte col remo qualunque si adagia!
Canto terzo dell'Inferno.

Ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ ὁ Μιχαηλάγγελος ἐξήντησε πᾶν ὅ,τι ἡ τέχνη ἐδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ ὡς πρὸς τὴν ποικιλίαν τῶν σχημάτων καί τὸ φοβερόν τῆς ἐκφράσεως. Νομίζω δὲ ὅτι οὔτε πρὶν ἠδυνήθη τις, οὔτε μετὰ ταῦτα θὰ δυνηθῇ νὰ διαγράψῃ μετὰ τοσαύτης εὐχερείας καί δυνάμειως σχήματα τοιαῦτα καί μορφὰς οὕτως ἐκτάκτους.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς τέχνης δικαίως ἐξεπλάγησαν καί ἐκπλήσσονται διὰ τὰς δυσχερείας τοῦ ἔργου· οὗτοι ἐννοοῦντες τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὸν γίγαντα ἐκεῖνον, ἐθεώρη-

1 Ὁ Χάρων τὸ δαιμόνιον μὲ ὀφθαλμοὺς φλογώδεις
Νεῦματα κίμωνων πρὸς αὐτὰς τὰς συναθροίζει πάσας,
Καί πάντα βραδυκίνητον πατάσσει μὲ τὴν κόπην.
Μετάφρ. Ἀντωνιάδου.

σαν τὴν γραφὴν ἐκείνην ὡς ἔργον ἀπαράμιλλον καὶ ὡς τὸ μέγιστον ἔργον. Ὁ μαθητὴς καὶ φίλος αὐτοῦ Βάζαρις περιγράφων μετὰ μεγίστης λεπτομερείας τὴν *Τελευταίαν Κρίσιν*, λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι οὐ μόνον ἀνεδείχθη ὑπέρτερος πάντων τῶν ἄλλων τῶν ἐργασθέντων ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Σίξτου ἀρχαιοτέρων ἢ καὶ συγχρόνων καλλιτεχνῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς οὗτος ἀνεφάνη ὑπέρτερος ἑαυτοῦ.

Νεώτεροι ὁμῶς κριταὶ κρίνουσι τὸ ἔργον ἐκεῖνο μετὰ τινῶν ἐπιφυλάξεων. Οὗτοι εὐρίσκουσι συγκεχυμένην κατὰ τι τὴν τοῦ ὄλου διάταξιν, οὔτε ἐπιδοκιμάζουσι καθ' ὅλοκληρίαν τὰς ἐκτάκτους ἐκείνας καὶ βιαίας τῶν μορφῶν κινήσεις, ἃς ὁ Μιχαηλάγγελος ἀμεινίζει νὰ πολλαπλασιάσῃ ἀπαύστως. Ὁ Ταῖν, ἐν τῇ *Φιλοσοφίᾳ τῆς Τέχνης*, ἀποφαίνεται ὅτι ἐν τῇ Γραφῇ ταύτῃ, ἣν ἐξετέλεσεν ὁ Μιχαηλάγγελος ὑπερεβδομηκοντούτης, δὲν φαίνεται ἡ ἐμπνευσις ἢ ὑπάρχουσα ἐν ταῖς γραφαῖς τοῦ θόλου. Ἡ μεγαλοφυΐα, λέγει οὗτος, τοῦ Μιχαηλάγγελου διετηρήθη ἀκμαία ἐξήκοντα ὅλα ἔτη, ὅσα δ' ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἐξετέλεσεν ἔργα ἐμφαίνουσι τὸ αἶσθημα τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ ἥρωϊκοῦ μεγαλείου. Ταῦτα κατέχουσι τὴν διάνοιαν τοῦ καλλιτέχνου· καὶ εἰς ταῦτα μόνον προσηλοῦται οὗτος. Αἱ πολλαὶ αὐτοῦ ἐρευναι, τὰ ἐπανειλημμένα σχέδια, ἡ διαρκὴς ἀνάλυσις τῶν αἰσθημάτων τῆς ἰδίας καρδίας, ἡ σπουδὴ παθῶν τραγικῶν καὶ τῆς σωματικῆς αὐτῶν ἐκφράσεως εἰσὶ τὰ μέσα πρὸς ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν τῆς θείας φλογός, ἣτις δραστηρίως ἐργάζεται ἐν αὐτῷ. Τοιαύτη ἡ ἐπιφοιτώσα εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ θεατοῦ ἰδέα ἐκ τοῦ θόλου καὶ παθῶν τῶν γωνιῶν τοῦ Σιξτινείου παρεκκλησίου. Εἰσέλθετε ὁμῶς εἰς τὸ παρακείμενον παρεκκλήσιον τοῦ Παύλου καὶ ἴδτε τὰ ἔργα, ἅτινα κατὰ τὸ γῆρας αὐτοῦ ἔγραψε, τὴν *Μεταστάσιν* τοῦ Παύλου καὶ τὴν *Σταύρωσιν* τοῦ Πέτρου, ἣ καὶ τὴν *Τελευταίαν Κρίσιν*. Οἱ εἰδήμονες διαγιγνώσκουσιν ὅτι αἱ δύο τοιχογραφίαι ἀμοιροῦσιν ἐμπνεύσεως, ὅτι ὁ καλλιτέχνης, κάτοχος ὢν ὠρισμένων σχημάτων, μεταχειρίζεται αὐτὰ ἤδη ἐκ προπαρασκευῆς, ὅτι πολλαπλασιάζει τὰς ἐκτάκτους θέσεις καὶ συντέμνει μετὰ πολλῆς περιεργίας, ὅτι ἡ ζωηρὰ ἐπίνοια, ἡ κατὰ φύσιν ἀπλότης, ἡ μεγάλη ὀρμὴ τῆς καρδίας, ἡ ἐντελής ἀλήθεια, δι' ὧν διακρίνονται τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἔργα, ἐλλείπουσιν ἐν μέρει τούτῳ ἀπλοῦς, ἐξαφανίζονται ὑπὸ τῆς μεθοδου καὶ τῆς δυναστείας τοῦ ἐπαγγέλιματος· καὶ περὶ δὲ ὑπέρτερος τῶν ἄλλων, εἶνε οὗτος πολλῶ ἤττον ἑαυτοῦ.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μιχαηλάγγελος φαίνεται ὅτι εἶχε κατανοήσῃ τὴν ἐν αὐτῷ ἐπιελθούσαν μεταβολήν, διότι ὠμολόγησε ὅτι τὰς ἀνωτέρω γραφὰς τῆς *Σταύρωσεως* καὶ τῆς *Μεταστάσεως* ἐπεράτωσε μετὰ πολλοῦ κόπου· προσέθετε δὲ ὅτι ἡ

γραφικὴ τέχνη καὶ μάλιστα τὸ εἶδος τῆς τοιχογραφίας ὅταν προχωρήσῃ ἢ ἡλικία δὲν εἶνε διὰ γέροντας.

Ὅτε ἀπεκαλύφθη τὸ ἔργον, ἐθαυμάσθη μὲν ὑπὸ πάντων, ἀλλ' ἡ θεὰ τῶν γυμνοτήτων ἐκείνων, (διότι πλὴν τῆς μητρὸς τοῦ Ἰησοῦ καὶ τινῶν ἁγίων γυναικῶν, ἅπασαι αἱ λοιπαὶ μορφαὶ ἦσαν τελείως γυμναί, καὶ ἐνόησε παρίσταντο εἰς οὐχὶ λίαν εὐσχήμονα θέσιν) ἐσκανδαλίσθη τὸ κοινόν τῶν εὐλαβῶν. Ὁ τελετάρχης μάλιστα τοῦ Πάπα ἐτόλμησε νὰ παρατηρήσῃ πρὸς τὴν αὐτοῦ Ἀγιότητα τὸ ἄτοπον, ὃ διέπραξεν ὁ ζωγράφος νὰ εἰσαγάγῃ ἐν τῷ ἱερῷ ἐκείνῳ τόπῳ τοσαύτας ἀναισχύντους μορφάς. Ἀλλ' ὁ Μιχαηλάγγελος, ἔχων συνείδησιν τῆς ἰδίας ἀξίας, δὲν ἐπέτρεπεν εἰς οὐδένα οὐδεμίαν ἐπίκρισιν, διὸ λαθῶν γινώσιν τῶν λόγων τοῦ τελετάρχου, ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἐκδικηθῇ σκληρῶς. Ἐζωγράφησεν αὐτὸν ἐντὸς τῆς Κολάσεως μετὰ πολλῶν διαβολῶν, εἰς τῶν ὁποίων περιπλέκεται εἰς τὸ σῶμα ὡς ὄφρις καὶ δάκνει αὐτόν. Ἡ ὁμοιότης ἦτο τελεία καὶ τὸ πρᾶγμα διεδίδετο μετὰ πολλῆς θυμηδίας ἀνά τὴν πόλιν τῶν Παπῶν, καθόσον ὁ τελετάρχης δὲν ἐρημίζετο ἐπὶ ἀμέμπτῳ σωφροσύνῃ.

Ὁ ἀτυχὴς ἐκεῖνος δὲν ἠὲ χάριστήθη φαίνεται διὰ τὴν θέσιν ἣν τῷ ἀπένειμεν ὁ Μιχαηλάγγελος, διὸ παρεπονήθη πρὸς τὸν Πάπαν, ἀλλ' οὗτος, ἄπειρον σεβασμὸν ἀπονέμων πρὸς τὸν Μιχαηλάγγελον, δὲν εἶχε ποσῶς ὄρεξιν νὰ δυσαρστήσῃ αὐτὸν χάριν τοῦ τελετάρχου τοῦ παίζων ὁμῶς ἠρώτησεν αὐτόν, ποῦ ἄρα τὸν ἔθεσεν ὁ ζωγράφος;

— Εἰς τὴν Κόλασιν, ἀπάντησεν ἐκεῖνος.

— Ἀλλοῖμονον! ἐπανελάθεν ὁ Πάπας· «ἐὰν σὲ ἔθετε τούτῳ ἐν τῷ Καθαρτηρίῳ, θὰ ἠδύναμην νὰ σὲ ἐξαγάγω ἐκεῖθεν· ἀλλ' εἰς τὴν Κόλασιν ἡ ἐξουσία μου δὲν φθάνει ἕως ἐκεῖ!»

Οὕτως ὁ ἀτυχὴς τελετάρχης Biagio μένει ἐκεῖ κολαζόμενος μέχρι τῆς σήμερον.

Οὐδὲν ἦττον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαηλάγγελου, ἐθεωρήθη πρέπον νὰ καλυφθῶσι τούτῳ μέρη τινὰ τῶν γυμνῶν ἐκείνων σωμάτων, καὶ τὴν ἐν μέρει ταύτῃ ἐπέδυσιν ἀνέλαθε καὶ ἐξετέλεσεν ὁ μιμητὴς αὐτοῦ Δανιὴλ Βολτάρρας, ὅστις διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθη Culottier (βρακοποιός). Ὁ Μιχαηλάγγελος ἄλλως τε, δικαίως νομίζω, παρέστησε τοὺς πάντας γυμνοὺς, διότι φυσικὸν ἦτο οἱ ἀναστηθέντες νεκροὶ νὰ μὴ ἔφερον καὶ τὰ ἐνδύματά των, ἡ δὲ τέχνη τίποτε δὲν ἐκέρδησεν, ἢ μᾶλλον ἐζημιώθη ἐκ τῆς προσθήκης κουρελιῶν τινῶν ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἔργου.

Μὴ νομίσῃ δὲ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ ἐκείνου ὁ Μιχαηλάγγελος δὲν εἶχε τοὺς πρὸ αὐτοῦ λειάναντας ὁπωσούν τὴν ὁδὸν εἰς αὐτόν. Ὡς πάντες γινώσκουσι, πᾶσα πρόοδος εἴτε ἐν

ταῖς τέχναις εἴτε ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, δὲν γίνεται δι' ἀλμάτων. Ἡ ἐξέλιξις, κατὰ γενικὸν φυσικὸν νόμον, χωρεῖ βραδέως, ἐὰν δὲ ποτε μεγαλοφυΐας τις συγκεντρώσῃ ἐν ἑαυτῷ πᾶν ὅ,τι καλὸν ἀμυδρῶς ἄλλοι διείδον, καὶ διὰ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἰσχύος ἀναπτύξῃ καὶ παρουσιάσῃ αὐτὸ τελειότερον, οὗτος ἐφελκεῖ ἐπὶ τοῦ ἔργου του τὸν θαυμασμὸν τοῦ κοινοῦ καὶ αὐτὸς ἀναφέρεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας, οἱ δὲ πρὸ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἔργων των μένουσιν ἐν ἀφανείᾳ καὶ σχεδὸν ἐν τελείᾳ λήθῃ· οὕτω πρὸ τοῦ Μιχαηλάγγελου γινώσκουμεν ὅτι ὁ Φλωρεντῖνος Πολαγιότιος εἶχε κάμῃ πλείστας ἀνατομικὰς μελέτας ἀνατέμνων πτώματα πολλῶν ἀνθρώπων, ὅπως λάβῃ γινώσιν τῶν ὑπὸ τὸ δέρμα καλυπτομένων μυῶνων. Εἰς δὲ τοὺς τρεῖς πίνακας, ἐν οἷς παρέστησε τὸν Ἡρακλῆ φρονεῖν τὸν λέοντα τῆς Νεμέας, ἡ καταστρέφοντα τὴν Λερναίαν Ὕδραν, ἡ κατανικῶντα τὸν Ἄνταϊον, κατέδειξεν ἀριδῆλως τὰς περὶ ἀνατομίας κτηθείσας γνώσεις του εἰς τὰ γυμνά ἐκείνα, καὶ προσέτι σπανίαν δεξιότητα περὶ τὸ σχεδιάζειν ἐν συστολῇ τὰ εἰκονιζόμενα ἀντικείμενα.

Προσέτι γινώσκουμεν ὅτι πρὸ τῆς *Τελευταίας Κρίσεως* τοῦ Μιχαηλάγγελου ὑπῆρξεν ἡ ἐκκλησία τοῦ Ὀρβιάτου *Τελευταία Κρίσις* τοῦ Λουκά Σινιορέλλη, ἣτις παρουσιάζει πλείστην ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Σίξτου γενομένην τεσσαράκοντα ἔτη βραδύτερον. Καὶ ἐν τῇ γραφῇ τοῦ Σινιορέλλη βλέπομεν τὴν ἱστορίαν ἐκείνην τοῦ τέλους τοῦ κόσμου μετὰ τῆς παραδόξου συνοδείας ἀγγέλων ἢ δαιμόνων· γυμνά καὶ ἐνταῦθα βλέπομεν πλείστα παντοιοτρόπως διαγραφόμενα, εἰς ὧν τὰς ὄψεις ζωγραφίζεται ἡ φρίκη καὶ ὁ τρόμος ὡς εἶνε φυσικὸν κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ τελευταίαν ἡμέραν. Ὁ Μιχαηλάγγελος ὑπερπέτησε τὰ ἔργα τοῦ Λουκά Σινιορέλλη, καὶ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἀμερόληπτος Βάζαρις, τινὰ τῆς *Τελευταίας Κρίσεως* του ὁ Μιχαηλάγγελος παρέλαθεν ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Σινιορέλλη. Δὲν παραλείπει δὲ νὰ ὁμολογήσῃ ὁ μαθητὴς οὗτος καὶ θαυμαστής τοῦ Μιχαηλάγγελου, ὅτι ὁ Λουκάς Σινιορέλλης ἠνοίξε τὴν ὁδὸν εἰς τὸ πλείστον μέρος τῶν καλλιτεχνῶν, ἵνα οὗτοι ἀφίχθωσιν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς τέχνης.

Ἔτερον μέγα ἔργον τοῦ Μιχαηλάγγελου ὑπῆρξε τὸ μέγα ἐπὶ χάρτου λευκογράφημα, ὃ ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελεσθῇ ἐπὶ ἐνὸς τῶν τοίχων τῆς αἰθούσης, ἐνθα συνηδρίαζε συνήθως τὸ συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας, ἐν διαγωνισμῷ μετὰ τοῦ τότε ἀκμάζοντος καὶ πολλὴν ἀπολαύοντος ῥήμην Λεονάρδου, ὡς ἐν προηγουμένῃ μου ἐπιστολῇ εἶχον ἀναφέρει. Τὸ σχεδιογράφημα ἐκεῖνο ἰθεωρήθη ὑπὸ τῶν ἰδόντων αὐτὸ συγχρόνων ὡς θαῦμα τῆς γραφικῆς τέχνης. Τὸ θέμα τὸ ὁποῖον

ἐξελέξεν ὁ Μιχαηλάγγελος ἦτο ὁ γενομένος μετὰ Πίσσης καὶ Φλωρεντίας πόλεμος, ὅτε ὁ ἔλθρικός στρατὸς εἶχεν ἀναφανῆ αἴρνης πρὸ τοῦ στρατοπέδου τῶν Φλωρεντίνων, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν οὗτοι, ἕνεκα τῆς ζέστης, ἐλούοντο εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Ἄρνου. Ὁ Μιχαηλάγγελος ἐξελέξε τὴν στιγμὴν ταύτην, διότι παρείχεν εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν νὰ δείξῃ πληρέστατα τὰς ἀνατομικὰς αὐτοῦ γνώσεις εἰς τὰ γυμνά σώματα καὶ τὴν εἰς τὸ σχεδιάζειν αὐτὰ ἐμπειρίαν καὶ δύναμιν.

Τῷ ὄντι δὲ παρέστησε μετὰ ἀληθείας καὶ ἀκριβείας ἀπαράμιλλου τοὺς στρατιώτας ἐξερχομένους μετὰ σπουδῆς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, καὶ τούτους μὲν ἡμιενδεδυμένους, καὶ ἄλλους ὀπλιζομένους ὡς ἔτυχε, καὶ ἐν ἀταξίᾳ σπεύδοντας πάντας νὰ παραταχθῶσι κατὰ τοῦ ἐπιπεσόντος ἐχθροῦ. Μεταξὺ ὧν διεκρίνετο γέροντες, ὅστις καθήμενος προσπαθεῖ μετὰ πολλῆς ἀγωνίας νὰ φορέσῃ τὰ περιπόδια του, ἀλλὰ μάτην ἀγωνιᾷ, διότι ἕνεκα τοῦ ὑγρανθέντος ποδός, τὸ περιπόδιον δυσκόλως εἰσχωρεῖ. Ἐκεῖ ἐφαίνοντο μικροὶ τυμπανισταὶ τρέχοντες πρὸς τὴν ἀρξάμενην μάχην σχεδὸν ἡμίγυμνοι, διότι εἶχον ῥίψη ἀπλῶς ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ἐνδύματά των, καὶ τέλος ὁ καλλιτέχνης παρέστησε τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ἀγωνίαν τῆς στιγμῆς ἐκείνης μετὰ τοσαύτης τέχνης, καὶ τοσαύτην κατέδειξεν ἐν τῇ λευκογραφίᾳ ἐκείνῃ μεγαλοφυΐαν, ὥστε ἀπὸ πάντων τῶν μερῶν τῆς Ἰταλίας καὶ λοιπῆς Εὐρώπης ἔτρεχον οἱ καλλιτέχνη ὅπως θαυμάσωσι τὸ ἔργον ἐκεῖνο καὶ μελετήσωσιν αὐτό.

Δυστυχῶς τὸ ἔργον κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἰδίων ζωγράφων τῶν σπουδάζοντων αὐτό, διότι ἔμεινεν ἀνεπιτηρήσεως, ἕκαστος δ' αὐτῶν ἀπέκοπτε καὶ ἐν τεμάχιον θέλων νὰ τὸ διαφυλάξῃ δι' ἰδίαν αὐτοῦ μελέτην καὶ οὕτω διεσκορπίσθη εἰς τεμάχια ἀπολεσθέντα σχεδὸν διὰ τὴν τέχνην.

Μέχρι τοῦδε ἐγνωρίσαμεν τὸν Μιχαηλάγγελον ὡς μέγαν ζωγράφον· ἐν τῇ ἐπομένῃ μου ἐπιστολῇ θέλω ἀναφέρει περὶ τῶν γλυπτικῶν αὐτοῦ ἔργων, δι' ὧν ἀνεδείχθη ἐπίσης ἐξοχος ἀνδριαντοποιός, ὡς ἦτο καὶ ἐξοχος ζωγράφος.

Ῥετρογράφων. Εἰ καὶ τὸ ἔργον μου περιορίζεται πρὸς τὸ παρὸν εἰς τὰ περὶ τέχνης καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν καλλιτεχνῶν, δὲν δύναμαι ὁμῶς, περατῶν τὴν παρούσαν μου, νὰ μὴ κάμω ἐνταῦθα μείαν τῆς λυπηρᾶς ἀπωλείας, ἣν ὑπέστη ἐσχάτως ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη ἐκ τοῦ προῦρου θανάτου Ἑλληνος ζωγράφου τιμῶντος τὴν γεννήσασαν αὐτὸν Ἑλλάδα. Ὁ ἀποθανὼν Γύζης ἦτο εἰς τῶν καλλιτεχνῶν ἐκείνων, αἵτινες ἔδωσαν δείγματα ἐξ αὐτῆς τῆς παιδικῆς τῶν ἡλικίας τῆς περὶ τὴν τέχνην ἰδιοφυΐας των. Ἐνθυμούμαι ὅτε τὸ πρῶτον εἶδον τὸν δεκαετῆ ἢ δωδε-

καετή τότε παιδά Γύζην αντιγράφοντα εκ του φυσικού κεφαλήν παλακρού γέροντος, ον είχαν ως υπόδειγμα εν τῷ Σχολείῳ τῶν Τεχνῶν. Ὁ μελάγχρους καὶ ζωηρός ἐκεῖνος παῖς, ὅπως ἀφιερωμένος εἰς τὸ ἔργον του, μὴ προσέχων μήτε δεξιὰ μήτε ἀριστερά, ἐπεράτωπε μετὰ σπανίας εὐχερείας τὴν κεφαλὴν ἐκείνην εἰς φυσικὸν μέγεθος, οὐχὶ ὡς τις μαθητὴς ἀλλ' ὡς τέλειος καλλιτέχνης, διότι ἐνεφύσησεν ἐν τῇ κεφαλῇ ἐκείνῃ καὶ τι ἴδιον, τὸ ἀνεκφραστον ἐκεῖνο καὶ ἄοπτον, ὃ ἀποκαλοῦμεν *ιδεῶδες*. Ἐκτοτε παρήλθον τεσσαράκοντα πέντε περίπου ἔτη καὶ εἰσέτι μένει ἀκμαία εἰς τὴν μνήμην μου ἡ πρώτη μου ἐκείνη συνάντησις μετὰ τοῦ νῦν, φεῦ! ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς τέχνης του ἀφαρπασθέντος καλλιτέχνου.

Ἐν Κερκύρῃ, Ἰανουάριος 1901

Γ. Σ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΚΟΡΑΣΙΩΝ¹

ΚΑΙ Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΣ

[Κατὰ τὸν Γκυγιώ].

Ἀποῦ ἐπιβάλλεται ὁσημέραι περισσότερον εἰς τὸν νέον ἢ διανοητικὴ ἐργασία, κατ' ἀνάγκην δι' αὐτὸ τοῦτο ἐπιβάλλεται καὶ εἰς τὴν νεανίδα. Ἡ κατάρτησις τῆς διανοητικῆς ἐργασίας διὰ τὴν νεανίδα ἐκ φόβου παρεμποδίσσεως τῆς σωματικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐπὶ τῇ ιδέᾳ τοῦ ἀποδοῦναι εἰς τὸ τέκνον διὰ τῆς μητρὸς τὴν σωματικὴν ρώμην, ἣτις ἀφαίρειται ἀπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ πατρὸς ὡς ἐκ τῆς διανοητικῆς μορφώσεως, ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἔργον ἀτελές καὶ χαλαίνον. Τὸ τέκνον κληρονομεῖ οὐ μόνον τὰς ἀγαθὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς ιδιότητας τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, ἀλλὰ καὶ τὰς κακὰς· ὥστε πολλάκις εἶνε κίνδυνος ὡς ἐκ τούτου νὰ μεταδοθῇ εἰς αὐτὸ σὺν τῇ ἀσθενεῖ ὑγιείᾳ τοῦ πατρὸς ἢ ὀκνηρία καὶ ἡ βραδύνοια τῆς μὴ πνευματικῆς ἀνεπτυγμένης μητρὸς. Ἡ μήτηρ ἢ μεταδίδουσα εἰς τὸ τέκνον εὐρωστον ὀργανισμόν παρέχει αὐτῷ βεβαίως δῶρον ἀνεκτίμητον· ἀλλὰ τὸ δῶρον εἶνε διπλάσιον, ὅταν ἡ μήτηρ γινώσκῃ νὰ προικίσῃ δεόντως δι' ἀναπτύξεως τὸ κεκτημένον ἐκ γενετῆς λαμπρὰν ὑγίαν πλάσμα καὶ ἐκ τῶν ζωϊκῶν δυνάμεων τοῦ τέκνου τῆς παράγῃ εὐφυῖαν καὶ ἐνέργειαν καὶ θέλησιν. Ἡ δευτέρα δὲ αὕτη μητρότης, ἣτις εἶνε ἡ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας, δυσκολώτερον ἐπι παρασκευάζεται ἢ ἡ πρώτη· ὅθεν πρέπει ὁ παιδαγωγός νὰ μεριμνᾷ περὶ αὐτῆς τοῦλάχιστον ὅσον καὶ περὶ τῆς ἄλλης. Πρὶν ἢ σκερθῶμεν περὶ τῶν μελλόντων τέκνων τοῦ κο-

¹ Τέλος· ἰδὲ σελ. 35.

ρασίου, πρέπει νὰ φροντίσωμεν περὶ τοῦ κορασίου αὐτοῦ καὶ δὴ πληρέστατα, ἥτοι ὑπὸ τριπλῆν ἐποψίν· σωματικῆν, ἠθικῆν καὶ πνευματικῆν. Ἡ μεγάλη βία δὲν εἶνε ποτὲ ὠφέλιμος, ὅπως διδάσκουσι καὶ αἱ παροιμίαι, πρόνοια δὲ λαμβανομένη υπεράγῃ ἐνωρίς, πολλάκις ἀναγκάζεται νὰ φαντάζηται πράγματα ἀνύπαρκτα, καθότι τὰ ἀληθῆ ἀδυνατεῖ ἀκόμη νὰ διακριθῇ. Ἄς ἀναλογισθῶσιν ἄλλως τε οἱ μὴ ἐκτιμῶντες ἄλλο τι ἐν τῇ νεανιδίᾳ εἰμὴ τὰς εὐχάριτους παρειὰς τῆς, ὅτι ἀπαραίτητος παρίσταται ἀνάγκη, τοῦλάχιστον διὰ τὰς κόρας τῶν ἀπόρων τάξεων, νὰ διανοίγηται στάδιον ἐνεργείας ἐπαρκές εἰς τὴν νοημοσύνην τῆς νεανίδος, νοημοσύνην, ἣς ἡ φύσις δὲν ἐστέρησεν αὐτὴν καὶ ἣτις οὕτως ἢ ἄλλως θὰ χρησιμοποίηθῃ ἔστω καὶ περὶ τὰς παντοίας ἐκεῖνας ματαιότητας καὶ μηδαιμότητας, ἃς συνεπάγεται ὁ κοινωνικὸς βίος· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐπιπολαίῳ βίῳ ἐπίσης κατατρίβεται τις καὶ φθίνει ὅσον καὶ ἐν τῷ σοβαρῷ καὶ περιεσκεμμένῳ, ἴσως δὲ καὶ περισσότερον. Ἄλλως τε ἡ ἐπέκτασις καὶ ἡ εὐρυνσις τῶν γνώσεων κατ' ἀνάγκην παρέχει στήριγμα καὶ ζέσιν νέαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἠθικῶν προτερημάτων, ἃτινα διακρίνονται ἤδη, περισσότερον ἄφ' ὅσον πιστεύομεν, ὑπὸ τὴν ὄρσιν τῆς ἡλικίας τῶν δεκαοκτῶ ἐτῶν. Τέλος εἶνε παραρροσύνη τὸ πιστεῦναι ὅτι διὰ τὸν ἄνδρα ἀρκεῖ σύζυγος ἔχουσα τὰς παρειὰς ῥοδόχρους· ἡ συνήθεια ἢ ἀμαυρώση τὴν λάμψιν τῶν ἀπ' ἐναντίας δὲ τὰ ἠθικὰ προτερήματά εἰσι πάντοτε ἀρεστά· τὸ ἀνεπτυγμένον πνεῦμα καθίσταται ἀνεπαίσθητος καθημερινὸς σύντροφος. Πρὸ καιροῦ ἤδη ἐλέχθη ὅτι ἡ ὄρσις τῆς γυναικὸς ἀρχεται μετὰ τὸν γάμον¹. Μὴ λησμονῶμεν

¹ Ὁλον ἐξαιρετον σύμβουλον, λέγει ὁ Στανδάλ, θὰ εὕρισκεν ὁ ἀνὴρ εἰς τὴν σύζυγόν του, ἐὰν αὕτη ἦτο ἱκανὴ νὰ σκέπτηται. — Οἱ ἀμαθεῖς εἶνε οἱ ἐκ γενετῆς ἔχθροί τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν γυναικῶν. — Ὁ ἔσχατος τῶν ἀνδρῶν, ὅταν εἶνε εἰκοσαετής καὶ ἔχῃ τὰς παρειὰς εὐχρους, εἶνε ἐπικίνδυνος διὰ γυναικα ἀμαθῆ, διότι αὕτη ἐγκαταλείπεται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰς ἄρσας τῆς διὰ γυναικα πνευματικῆς ἀπ' ἐναντίας κάμνει τὴν ἐντύπωσιν οὐκ εὐπόσως τις θεράπων. — Σχετικῶς εἶνε σύνθησις φαινόμενον ἡ εὐεθὴς νεότης νὰ ἔχῃ κακὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ φαίνηται ὀκνηρά. Συναισθάνεται ἐνωρίς ὅτι τὸ προσωπὸν τῆς παρέχει αὐτῇ δικαιοῦματα καὶ προνόμια ἀπέναντι τῶν ἀνδρῶν καὶ ὅτι εἶνε περιττὸν νὰ κοπιᾷ πρὸς ἀποκτήσιν ἄλλων προτερημάτων, ἀποῦ ἐκ φύσεως κέκτηται τὴν καλλονήν. — Ὁ πόθος τοῦ ἀρεσκεῖν, ἐγκαλοῦσθαι λέγον ὁ Στανδάλ, καθιστᾷ διὰ παντός τὴν αἰδῶν, τὴν ἀδρότητα καὶ πᾶσαι τὰς γυναικείας χάριτας ἀπρόσπουτος εἰς πᾶσαν ἐκπαιδεύσιν· ῥοδῶνται ὡς νὰ ἐπρόκειτο νὰ διδαχθῇ τὸ πτηνὸν νὰ μὴ ψάλλῃ κατὰ τὸ ἔαρ. — Τὰ γυναικεῖα θέλητῆρα δὲν ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἀμαθείας· ἰδέτε τὰς ἀξιολόγους συζύγους τῶν οἰκονομικῶν τοῦ χωρίου μας· ἰδὲ ἐν Ἀγγλίᾳ τὰς συζύγους τῶν ἐμπόρων. — Ὑπάρχει στιγμή, εἰς τὸν βίον τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἀνδρῶν, καθ' ἣν δύνανται νὰ πράξωσι μεγάλα ἔργα· εἶνε ἡ στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν

ἐπίσης ὅτι πολλοὶ υἱοὶ θὰ ὁμοιάσωσι πρὸς τὴν μητέρα τῶν· ὥστε ἡ ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ ἀξία ταύτης δὲν εἶνε ἄνευ σημασίας ὡς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν. Ἐκ πασῶν τούτων τῶν σκέψεων προκύπτει ὅτι δὲν πρέπει νὰ χαλιναγωγῆσωμεν τὴν κίνησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν κορασίων, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ τὴν ἀναμορφώσωμεν καὶ νὰ δώσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν δέουσαν διεύθυνσιν. Ἐθέσωμεν τὰς κόρας μας, καθὼς καὶ τὰ ἄρρενα ἡμῶν τέκνα, ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς υπερβολικῆς πνευματικῆς ἐργασίας, χωρὶς νὰ φροντίζωμεν ν' ἀναπληρώμεν τὴν δαπάνην τῶν δυνάμεων ἢν συνεπάγεται ἡ διηνεκὴ ἀπασχόλησις· ταῦτόν τὸ ἐπιβιβάζεσθαι πρὸς μακρινὴν θαλασσοπορείαν ἄνευ τινὸς προνοίας. Κακὴ ὑγιεινὴ ἐπικρατεῖ πανταχοῦ σχεδόν· ἀλλ' εἰς τὰς μεσαῖας τάξεις τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, ὅπου ἀκριβῶς αἱ νεανίδες προώρισται νὰ ἐργάζωνται σοβαρώτερον (διότι διὰ τῆς ἐργασίας ἴσως πρόκειται νὰ κερδήσωσι τὸν ἐπιούσιον) ἀγνοοῦσι καὶ τὰ πρῶτα αὐτῆς στοιχεῖα. Ἐκ τούτου ἐπέρχεται συστηματικὴ ἐξάντλησις τῶν παιδιῶν, ἀρρένων τε καὶ θηλέων, ὑποχρεωμένων νὰ υποβάλλωνται εἰς τὴν διπλὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος. Ἄλλ' ὅμως ἡ θεραπεία εἶνε ἀπλουστάτη. Οὐδεὶς προσεκτικώτερος τῆς γυναικὸς ὡς πρὸς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ὡς ἀπολύτων παρουσιαζομένων αὐτῇ κανόνων.

Διδάχατε αὐτῇ τὴν ὑγιεινὴν, διδάσκετε εἰς αὐτὴν τὴν συντήρησιν τοῦ οἴκου καὶ τὰ τὴν ἴδητε ἀνθισταμένην κατὰ πάσης παραβάσεως τῆς ὑγιεινῆς ὅπως καὶ κατὰ τῆς σπιλώσεως τῶν ἐπίπλων ὑπὸ τοῦ κοινοτοῦ. Τὸ παρέχειν εἰς τὰ κοράσια πάντα τὰ δυνατὰ μέσα διὰ ν' ἀνευρίσκωσιν ἄφ' ἐνός ὅ,τι ἀποβάλλουσιν ἄφ' ἑτέρου, ἐξαιρετον τροφήν, ποικίλας ἀσκήσεις εἰς τὸ ὑπαίθρον, μακρὸν ὕπνον, θὰ εἶνε τι μέγιστον, διότι ὑπάρ-

οῦδεν φαίνεται αὐτοῖς ἀδύνατον. Ἡ ἀμαθεια τῶν γυναικῶν γίνεται πρόβλημα ὥστε νὰ χάνῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος τὴν λαμπρὴν αὐτῇ ἐπικουρίαν. Ὁ ἔρος τῆς σήμερον τὸ πολὺ πολὺ παρακινεῖ νὰ μανθάνωσιν οἱ ἄνδρες καλὴν ἱππασίαν ἢ νὰ ἐκλέγωσι τὸν ἀριστον ῥαπτήν. Ὅλα τὰ πρῶτα πειράματα κατ' ἀνάγκην ἢ ἀντιπράσσωσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Φωτίσατε τὸ πνεῦμα τῆς νεανίδος· μορφώσατε τὸν χαρακτῆρά τῆς· ὁπότε εἰς αὐτὴν ἀγαθὴν ἐκπαιδεύσιν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ σημασία τῆς λέξεως. Συναισθανομένη αὕτη ἀρχὴ ἡ γήγασα τὴν ἴδιαν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν, καθίσταται σχολαστικὴ, ἣτοι τὸ μᾶλλον ἀπεχθές καὶ τὸ μᾶλλον ταπεινὸν τῶν ὄντων τοῦ κόσμου τούτου. Οἷος δὴποτε εἰς ἡμῶν θὰ ἐπρωτίμα νὰ ζήσῃ μετὰ μίαν ὑπερτίαν μᾶλλον ἢ μετὰ γυναικὸς σοφῆς. Φυτεύσατε δένδρον νεαρὸν ἐν τῷ μέσῳ πυκνοῦ δάσους, στερούμενον ἄερος καὶ ἡλίου ὡς ἐν τῆς γειτνιασεως τῶν ἄλλων δένδρων καὶ θὰ ἴδητε ὅτι τὰ φύλλα του θὰ μακρυνθῶσι καὶ ὅτι θὰ λαβῇ σχῆμα ὑψηλόν καὶ γελοῖον, ἀλλότριον τοῦ φυσικοῦ. Πρέπει νὰ φυτευθῶσι ταυτοχρόνως πάντα τὰ δένδρα τοῦ δάσους. Τίς ἡ γυνὴ ἣτις ἐπαίρεται διότι γινώσκει ἀνάγνωσιν;

χει ἤδη νόμος φυσικὸς ὅτι παρὰ τοῖς ὑγιῶς ἔχουσι καταβάλλεται ἐργασία διαρκὴς πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἀπολλυμένων δυνάμεων. Ἐν τῷ σημερινῷ ὀργανισμῷ τῆς διδασκαλίας, τὸ ἠθικὸν προσὸν τῶν ἐξετάσεων διὰ τε τὰ κοράσια καὶ τοὺς ἄρρενας εἶνε ὅτι προσδιορίζουσιν ἓνα σκοπὸν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν νεαρῶν μαθητῶν καὶ συνθηθίζουσιν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ ἔχωσιν ἀσχολίαν καὶ νὰ καταβάλλωσι προσπάθειαν διαρκῆ, ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι θέλησιν καὶ καρτερίαν. τοῦτο δὲ προσδίδει ὑπεροχὴν εἰς ὅσους ἐξ αὐτῶν δεικνύονται ἀξιοί. Δέον ὅμως ν' ἀνομολογήσωμεν ὅτι τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα δὲν ικανοποιεῖ ὅσον πρέπει, ἀποῦ πολλοὶ τῶν νεαρῶν μαθητῶν, καὶ ἰδίως τῶν νεανίδων, θυσιάζουσι τὸ κράτιστον μέρος τῶν δυνάμεων τῶν διὰ ν' ἀποκτήσωσι διπλώματα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄχρηστα.

Ἀποῦ δικαίως διαμαρτυροῦμεθα κατὰ τῆς υπερβολικῆς ἐκ τῶν σπουδῶν κοπώσεως, πρέπει ἰδίως καὶ πρὸ πάντων αἱ διαμαρτυρίαι ν' ἀποβλέπωσιν εἰς τὰς νεανίδας, αἵτινες ἔχουσι πολὺ ὀλιγωτέρας δυνάμεις νὰ δαπανῶσι. Πρέπει νὰ ἐξανιστάμεθα κατὰ πάσης γνώσεως μὴ ἐχούσης γενικὴν χρησιμότητα. Οὐδὲν ἄλλως τε κοπιωτικώτερον τοῦ ἀλόγου καὶ τοῦ ἀνιαροῦ, διότι ἡ διάνοια παύει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνδιαφερέται περὶ αὐτοῦ, ἡ περιέργεια λείπει, καὶ μένει μόνον ὁ κόπος, ἐπιβαρυνόμενος ἐπὶ πλέον καὶ ἐκ τῆς πλήξεως. Ἡ νεανὶς ἣτις δὲν προορίζεται δι' οὐδὲν προσδιορισμένον ἐκ τῶν προτέρων ἐπαγγέλμα, πρέπει ν' ἀποκτήσῃ γενικὰς τινὰς γνώσεις περὶ τὰ κυριώτερα καὶ νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς ἐπίπνον καὶ κατ' ἀνάγκην περιορισμένην ἐπιστήμην. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτῆς εἶνε νὰ μὴ ἔχῃ ἀπέριωρον περὶ οὐδέν, ὥστε διδομένης περιστάσεως νὰ δύναται ν' ἀσχοληθῇ περὶ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. Διότι περισσότερον ἢ ὁ νέος ἢ νεανὶς ἀγνοεῖ ποῦ θὰ ἐξωθήσῃ αὐτὴν ὁ βίος. Ἡ γυνὴ ἐνδέχεται νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ βοηθῇ τὸν σύζυγόν της εἰς τὰς ἐργασίας του, νὰ ἐπιτηρῇ τὰς σπουδὰς τῶν τέκνων της, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ν' ἀναθρέψῃ τὰς θυγατέρας της· ἐνδέχεται δὲ τέλος καὶ ἐκ τῶν περιπετειῶν τῆς ζωῆς ν' ἀναγκασθῇ ὥστε ἐκ μόνης τῆς ἐργασίας της νὰ πορίζηται τὰ πρὸς ἀνατροφὴν τῆς οἰκογενείας της. Δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ μάθῃ τὰ πάντα, ἀλλὰ νὰ καταστῇ ἱκανὴ ὥστε νὰ μανθάνῃ ὅ,τι δὴποτε, ἀποκτώσα τὴν κλίσιν πρὸς τὴν σπουδὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς πάντα.

Τὰ αὐτὰ αἷτια, λέγει ὁ Ροσσέρ, ἐξωθοῦσι τὰ παιδιὰ ἀμφοτέρων τῶν φυλῶν εἰς τὴν υπερβολικὴν μελέτην. Καὶ οἱ μὲν ἄρρενες ἀπεβλέπουσιν εἰς τὰ διπλώματα, εἰς τὰς δάρνας τῶν διαγωνισμάτων, εἰς τὴν εἰσοδὸν αὐτῶν εἰς τινὰ τῶν σχολῶν τοῦ Κράτους. Αἱ δὲ νεανίδες εἰς τὸ διπλῶμα τῆς διδασκαλίας καὶ εἰς τὴν εἰσα-

γωγὴν αὐτῶν εἰς τὰ διδασκαλεῖα. Ἡ ἀνάπτυξις ἦν ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἔλαβεν ἢ κατωτέρα ἐκπαίδευσις, ἰδίως εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, κατέστησε τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐλκυστικόν. Διὰ τὰς νεανίδας εἶνε τοῦτο μέσον ὅπως ἀνυψωθῶσιν ὑπεράνω τῆς ἐαυτῶν περιωπῆς, ὅπως ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς ταπεινότητος, ἐν ἣ διατελεῖ ἡ οἰκογενεῖά των, καὶ ἱκανοποιήσωσι τὰς ὀρέξεις τῆς διασκέδασις, ἃς τὰ πάντα συντελοῦσι ν' ἀναπτύξωσιν ἐν αὐταῖς καὶ τὰς ὁποίας οἰοῦν ἐπιτήδες οἱ ἄλλοι ἐξάπτουσι. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ὑποβάλλονται προθύμως εἰς πάντα κόπον καὶ πᾶσαν θυσίαν. Παραμελοῦσι τὰς οἰκιακὰς φροντίδας καὶ ἐπιδίδονται μετ' αὐξήσεως ζήσεως εἰς τὰς σπουδὰς ταύτας, εἰς ἃς κατατρίβουσι τὴν ζωὴν των καὶ αἵτινες συνηθέστατα ἀγροῦσιν αὐτὰς μόνον εἰς τὴν διάψυξιν τῶν ἐλπίδων των. Τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἔνεκα ἀκριβῶς τοῦ γοήτρου του, τοσοῦτον ἐπιζήτητον κατέστη, ὥστε κατήντησε δυσκολώτατον θήραμα. Τὴν 1 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1887 ὑπῆρχον ἐν Γαλλίᾳ 12741 νεανίδες ζητοῦσαι νὰ διορισθῶσι διδασκάλισσαι, ἐκ τούτων δὲ 4174, τουτέστι τὸ τρίτον καὶ ἐπέκεινα, ἐν μόνῳ τῷ νομῷ τοῦ Σηκουάννα. Καὶ ὁμοίως ἐν Παρισίοις ἦσαν διαθέσιμοι διὰ τὸ ἔτος 1887 μόνον ἐξήκοντα θέσεις διδασκαλισσῶν, ἐξ ὧν εἰκοσιπέντε ἐκ τῶν προτέρων παραχωρημέναι εἰς τὰς ἐκ τοῦ Διδασκαλείου ἀπολυομένας μαθητριάς, αἱ δὲ ὑπόλοιποι θέσεις ἔμελλον νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀναπληρωτικῶν ἀριθμοῦμένων περὶ τὰς τεσσαράκοντα. Ἄς φαντασθῇ ἕκαστος τὴν τύχην, ἣτις ἀναμένει ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τὰς 8,567 νεανίδας, τὰς ὀρεγομένας τὰς θέσεις τούτων! Ὁ ὀλίγος αὐξὼν ἀριθμὸς τῶν ὑποψηφίων ὑπερέβησε τὸ Πανεπιστήμιον νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς δυσκολίας. Ὁρίσθησαν διαγωνισμοὶ εἰς πάντα τὰ στάδια τῆς διδασκαλίας, τὰ δὲ προγράμματα ἐγένοντο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπιπονα. Αἱ νεανίδες αἱ θέλουσαι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ Διδασκαλεῖον ὑφίστανται ὅ,τι καὶ οἱ ὑποψήφιοι διὰ τὰς εἰδικὰς σχολὰς, τὰς αὐτὰς συγκινήσεις, τὰς αὐτὰς ἀγωνίας, τὰς αὐτὰς ἀπεγνωσμένας προσπάθειας κατὰ τὴν ὑπερτάτην στιγμήν τοῦ ἀγῶνος· ἀλλ' ὁμοίως δὲν ἔχουσι τὰς δυνάμεις διὰ νὰ τὸν ὑποφέρωσιν. Ἐπὶ τετρακοσίων μέχρι πεντακοσίων νεανίδων, αἵτινες παρουσιάζονται κατ' ἔτος εἰς τὸν εἰσιτήριον διαγωνισμόν τοῦ Διδασκαλείου τοῦ νομοῦ τοῦ Σηκουάννα, γίνονται δεκταὶ μόνον εἰκοσιπέντε. Ἐπειδὴ δὲ αὐταὶ εὐρίσκουσι ἐκεῖ κατοικίαν καὶ πάντα τὰ χρειώδη δωρεάν, πρὸς δὲ καὶ ἐξησφαλισμένην μετὰ τὴν ἐξοδὸν των θέσιν διδασκαλίας ἐν τινὶ τῶν σχολείων τοῦ νομοῦ, καθεὶς δύναται ν' ἀναλογισθῇ μεθ' ὁποίου ζήλου διεξάγουσι τὸν ἀγῶνα ὅπως ἐπιτύχωσιν ἀντὶ πάσης θυσίας.

Ἐν Παρισίοις, ἐνθα οἱ νέοι νόμοι ἀποφέρουσιν ἤδη τοὺς πρώτους αὐτῶν καρπούς, ἡ διεύθυνσις διαθέτει ἐτησίως πενήκοντα θέσεις, δι' ἃς αἱ ὑποψήφιοι ἀνέρχονται εἰς τριχιλίαις. Τί θ' ἀπογείνωσι τὰ ἐννέα δέκατα τῶν νεανίδων τούτων, εἰς ἃς ἡ Πολιτεία ὑπόσχεται τρόπον τινα στάδιον καὶ πόρον ζωῆς διὰ τῆς χορηγίας τοῦ πτυχίου; Ἐπρεπε νὰ ληφθῇ ἀληθῆς πρόνοια πρὸς δημιουργίαν θέσεων διὰ τὰς γυναῖκας πανταχοῦ ὅπου θὰ ἠδύναντο αὐταὶ ν' ἀναπληρώσωσιν ἐπιτυχῶς τοὺς ἄνδρας, τοῦθ' ὅπερ λίαν συνεχῶς παρατηρεῖται. Ἐν τῇ δημοτικῇ καὶ τῇ μεσαίᾳ ἐκπαίδευσί ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθῶσι κατ' ἀνωτέραν ἀναλογίαν· οὐδὲν δὲ τὸ κωλύον ὅπως προσλαμβάνωνται περισσότεραι ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων καὶ ἀλλαχοῦ. Θὰ ἦτο ἐπίσης εὐκατεῖον νὰ εὐρισκον περισσότερας θέσεις ἐν τῇ βιομηχανίᾳ καὶ τῷ ἐμπορίῳ. Ἐν πρώτοις τότε ὁ ἀνταγωνισμὸς διὰ τὴν κατάληψιν τῶν δημοσίων θέσεων θὰ ἦτο ὀλιγώτερον λυσσώδης· ἐπειτα δὲ δὲν θὰ ἦτο ῥόδος νὰ ἴδωμεν αὐξανόμενον κατ' ἔτος τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀτυχῶν νεανίδων, αἵτινες κοπιᾶσασαι ἐπὶ ματαίῳ καὶ εὐρισκόμεναι ἄνευ πόρων, ἐκπίπτουσι τῆς ἠθικῆς των θέσεως. Πολλοὶ πολλάκις ᾤκτιραν τὴν θέσιν τῆς πτωχῆς ἐργατίδος τῆς κατοικουμένης εἰς τὰ ὑπερῶα. Ἄλλ' ἄρα γε ἡ ἄνευ ἔργου καὶ ἡ ἄνευ ἐλπίδων διδασκαλίσα δὲν εἶνε ἐπίσης ἀξιολύπητος; Καὶ δὲν πρέπει νὰ θεωρῶμεν ἀξιοκατακρίτους τοὺς νέους νόμους περὶ γυναικείας ἐκπαίδευσως, ἐὰν αὐτοὶ ἔχωσιν ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν τὸ ἀποσπᾶν ἐκ τῆς φυσικῆς καταστάσεως τῆς ἐαυτῶν οἰκογενείας τὰς νεανίδας διὰ νὰ καταστήσωσιν αὐτὰς παιδαγωγούς; Ἡ ἐκπαίδευσις εἶνε βεβηλῶς ἐξαιρετος, ὁσάκις μᾶς παρασκευάζει διὰ τὸ ἔργον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιδοθῶμεν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ συντελῇ ὥστε ν' ἀποστέρωμεν τὰ μόνα ἔργα, τὰ ὁποῖα εἶνε προσιτὰ καὶ κατάλληλα δι' ἡμᾶς. Δὲν πρέπει ἡ ἐκπαίδευσις διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἐκπεπρωκότων καὶ τῶν δυσηρεστημένων νὰ καθίσταται πηγὴ ἠθικῆς διαφθορᾶς καὶ κοινωνικῆς διαταραξέως, ἐνῶ διὰ τῆς εὐρύθμου διατάξεως τῶν κατ' αὐτὴν θὰ ἠδύναντο νὰ εἶνε μέτρον βελτιώσεως καὶ προοδου. Ἐὰν ἡ ἐκπαίδευσις, ἣν ψέγωμεν καὶ ἡς οἰκτείρομεν τὰ ἀποτελέσματα, παράγει δυσάρεστα ἀποτελέσματα, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅ,τι δὲν εἶνε αὐτὴ ὅ,τι ἔπρεπε νὰ εἶνε. Χρειαζέται ἡμῖν ἐκπαίδευσις τοιαύτη, ὥστε ἀντὶ νὰ ἐμπνέῃ ἀληθῆς πρὸς τὸν πραγματικὸν βίον καὶ πόθον ἐξοδου ἐξ αὐτοῦ, νὰ καταλήγῃ ἀπ' ἐναντίας καὶ νὰ ὀδηγῇ εἰς αὐτὸν καλῶς ἐφωδασμένους καὶ ἐξησκημένους τοὺς νέους, οὓς ἀνέλαβε νὰ παρασκευάσῃ. Χρειαζέται ὀλιγώτερα ἐκλέπτουσις τῶν ἰδεῶν, ὀλιγώτερα πολυμάθεια εἰς τὴν μνήμην, ὀλιγώτεροι ἱστορικαὶ γνώσεις καὶ φιλολογικαὶ

θεωρίαι καὶ περισσότεραι ἠθικαὶ καὶ αἰσθητικαὶ ἰδέαι, περισσότερα ἐξάσκησης τῆς χειρὸς, περισσότερα ἰσχύς θελήσεως, περισσότερα πρακτικὴ ἐμπειρία καὶ ἐρευρητικὴ ἐπίνοια.

Μεταξὺ τῶν Γερμανῶν ὑπερέχουσιν οἱ φρονούντες ὅτι καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἡ παρεχομένη εἰς τὰ κοράσια ἀνατροφή, καίπερ πολὺ προοδεύουσα, καθυστερεῖ ὁμοίως εἰσέτι. Διδάσκονται, λέγουσι, πολλὰ ἀνωφελῆ, οἷον χρονολογία, ὀνόματα, κανόνες, ἀτινα βραδύτερον εἰσὶν ἀχρηστοὶ αὐτοῖς, ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας παραμελεῖται τὸ ἀληθῶς σοβαρὸν, ἡ μόρφωσις τουτέστι καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς μελλούσης μητρός. Καταρτίζονται «μικραὶ ζῶσαι ἐγκυκλοπαιδεῖαι», ἐνίοτε δὲ καὶ γυναικῆς πνευματώδεις, ἀλλ' οὐχὶ γυναικῆς πραγματικῶς χρήσιμοι εἰς τὴν κοινωνίαν.

Μία μόνη ὑπάρχει θεραπεία εἰς τὴν τοιαύτην κατάστασιν, ἡ κατάργησις τοῦ ἡμίσεος μέρους τῶν ἀναγραφόμενων εἰς τὸ πρόγραμμα μαθημάτων καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτῶν διὰ γνώσεων πραγματικῶς θεμελιωδῶν.

Μετὰ τῶν κλασικῶν τὴν σήμερον προλήψεων εἶνε τὸ νομίζειν ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις ἔχει σκοπὸν τινα πληρέστατα ὀρισμένον, ἐν ὅριον, καὶ ὅτι λήγει αὐτὴ διὰ τῶν ἐξετάσεων, πέραν τῶν ὁποίων ὁ μὲν διδάσκαλος οὐδὲν πλέον ἐπιθυμεῖ, ὁ δὲ μαθητὴς οὐδὲν φιλοδοξεῖ. Τὸ ἄτοπον τοῦτο εἶνε ἐτι μᾶλλον αἰσθητόν, προκειμένου περὶ τῆς νεανίδος ἢ περὶ τοῦ νέου, διότι εἰς μὲν τοῦτον μετὰ τὰς ἐξετάσεις ἀνοίγεται στάδιόν τι, ἐνῶ διὰ τὴν νεανίδα αὐταὶ εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄγονοι. Ἀφοῦ ἐπιδοθῇ σοβαρῶς εἰς τὸ καθήκον αὐτῆς ὡς μαθητριάς καὶ καταγίνῃ μετὰ ζήσεως εἰς τὰ μαθήματα, ἡ νεανὶς ἐπιστρέφουσα εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον βλέπει ἀποτόμως σταματῶσαν τὴν δεθείσαν ταύτην ὄψιν. Ἐντεῦθεν δημιουργεῖται κενόν τι εἰς τὸν βίον της καὶ καταργεῖται ἀποτόμως ἐν αὐτῇ πᾶς πόθος πλὴν τοῦ τῆς φιλαρεσκείας καὶ πᾶσα ἀπασχόλησις πλὴν τῆς ἀργολογίας τοῦ κοινοῦ βίου. Καὶ ὁμοίως θὰ ἦτο οὐσιωδέστατον καὶ διὰ τὴν νεανίδα ὅσον καὶ διὰ τὸν νέον νὰ θεωρῆται ἡ ἐκπαίδευσις ὡς ἀδιακόπως συνεχόμενη καὶ περιλαμβάουσα ὀλόκληρον τὸν βίον.

Πρέπει νὰ μὴ τεθῇ ὄριον χρονικὸν εἰς τὸ μανθάνειν. Αἱ ἐξετάσεις, αἵτινες εἶνε μέσον στοιχειώδεις καὶ χονδροειδῆς πρὸς τὴν κατὰ προσέγγισιν ἐξακριβώσιν τοῦ τί γινώσκει ἕκαστος, ἔπρεπε πρὸ πάντων νὰ εἶνε κυρίως μέσον πρὸς ἐξακριβώσιν τῶν εἰσέτι ἀγνοουμένων. Τὸ πρόγραμμα εἶνε καλὸν ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ μὴ λαμβάνηται ὑπὸ σοβαρῶν ὑπὲρ τὸ δέον ἐποψιν, νὰ μὴ ἀποτελῇ διὰ τὸν μαθητὴν φραγμὸν, νὰ μὴ θεωρῆται ὡς τὸ ἀκρότατον ὄριον τοῦ διανοητικοῦ ἀναστήματος. Ἡ αὐξήσις τοῦ σώματος ἐξακολουθεῖ

πολλάκις καὶ πέραν τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους· ἡ δὲ αὐξήσις τοῦ νοῦ πρέπει νὰ μὲνη ἀπολύτως ἀπροσδιόριστος μέχρι θανάτου. Ἐμπνεύσατε ἐπομένως εἰς τὰ παιδιά, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ κοράσια, τὸν πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν ἔρωτα, τὴν κλίσιν πρὸς τὴν μελέτην, πρὸς τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα, πρὸς τὰς εὐγενεῖς ψυχαγωγίας· ἡ δὲ τοιαύτη κλίσις ἔσται κρείττων πάσης ἄλλης καθαυτὴ μαθήσεως, τεχνητῶς εἰσαγομένης εἰς τὸν νοῦν· ἀντὶ ὄντος ἡτρεπισμένου διὰ τῶν νεκρῶν γνώσεων, θὰ ἔχητε πνεῦμα ζωηρόν, εὐκίνητον, προοδευτικόν. Ἄντι νὰ καθιστᾶτε ἀτροφικὸν τὸν ἐγκέφαλον δι' ὑπερβολικῆς δαπάνης δυνάμεων, θὰ ἔχητε ἐγκέφαλον περιεκτικώτερον ὁσημέραι, ἱκανὸν νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸ γένος ὑψίστας ἠθικὰς καὶ διανοητικὰς προδιαθέσεις, τοῦτο δὲ ἄνευ βλάβης τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν βᾶσιν—τῆς ζωικῆς δηλαδὴ καὶ σωματικῆς ρώμης. X.

ΣΗΜ.—Εἰς τὸ α' μέρος τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου, σελὶς 35 στήλη β' στ. 25 διορθωτέον, *κνοφορίας* ἀντὶ *κυκλοφορίας* καὶ σελ. 37 στήλη β' στ. 45 *ἀνατροφῆς* ἀντὶ *ἀνατροφῆς*.

ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΩΜΕΝ ΑΥΤΟΝ

[Διήγημα Ἐρ. Σέγκεβιτς, μετάφρασις X. Ἀννίνου].

A

Ὁ Γάιος Σεπτίμιος Κίννας ἦτο πατρίκιος Ρωμαῖος, διῆλθε τὴν νεότητά του ὑπηρετῶν εἰς τὰς λεγεῶνας καὶ διάγων τὴν τραχείαν τῶν στρατοπέδων ζωὴν. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ρώμην, διῆγεν ἐνδόξως, ἀποζῶν ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς μεγάλης περιουσίας του, εἰ καὶ αὐτὴ εἶχεν ὀπωσοῦν κλονισθῆ ἔνεκα τῆς ἀσωτίας του. Διήρχετο τὰς νύκτας ἐν συμποσίοις, εἰς τὰς πέριξ τῆς πόλεως μεγαλοπρεπεῖς ἐπαυλεῖς, τὰς δὲ ἡμέρας ἐφοῖτα εἰς τὰ σχολεῖα τῶν ὀπλοδιδασκάλων τῶν ἀσκούντων τοὺς μονομάχους, ἢ κατέτριβε τὰς ὥρας του συζητῶν μετὰ τῶν διδασκάλων τῆς ρητορικῆς. Θέματα δὲ παντοειδῆ καὶ συμπεφυρμένα τῶν συζητήσεων αὐτοῦ ἦσαν οἱ συνήθειαι λῆροι περὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐξεχούσης αὐτῆς κοινωνίας, τὰ τοῦ ἀμφιθεάτρου καὶ τοῦ ἵπποδρόμου, οἱ τῶν μονομάχων ἀγῶνες, αἱ μάχισσαι τῆς Θράκης καὶ αἱ θαυμασταὶ ὀρχηστρίδες τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ἐκ μητρός κατήγετο ἐκ τοῦ περιφήμου Λουκούλλου, εἶχε δὲ κληρονομῆσει ἐξ αὐτοῦ τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας. Ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ Κίννα παρετίθεντο οἶνοι ἑλληνικοὶ καὶ ὄστρεα τῆς Νεαπόλεως, μεγάλαί ἀκρίδες τοῦ Πόντου διὰ μέλιτος παρεσκευασμέναι καὶ πᾶν ὅ,τι ἐκλεκτὸν εὐρίσκειτο ἐν Ρώμῃ ἀπὸ τῶν ἰχθύων τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης μέχρι τῶν λευκῶν περδίκων τῶν ὄχθων τοῦ Βορισθέ-

νοους. Ὁ Κίννας δὲν ἀπεγεύετο τῶν ἡδονῶν τῆς ζωῆς ὡς στρατιώτης λιμώτων, ἀλλ' ὡς ἄβροδος πατρίκιος. Ἐπέισθη ἢ ἀφέθη νὰ πεισθῆ ὅτι κατείχετο ὑπὸ ἰδιαιτέρου ἔρωτος πρὸς τὰ καλλιτεχνήματα, τὰ ἀγάλματα, τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν ἐρείπιων τῆς Κορίνθου, τὰ ἀνάγλυφα τῶν Ἀθηναίων, τὰ ἀγγεῖα τῆς Τυρρηνίας ἢ τῆς ὀμιχλώδους Σηρικῆς, τὰ ρωμαϊκὰ ψηφιδωτά, τὰ ὑράσματα τῆς Μεσοποταμίας, πάντα τὰ σπάνια ἀντικείμενα, ὅσα κατῴρθον νὰ πληρώσωσι τὴν κενότητα τοῦ βίου τῶν εὐπατριδῶν. Ὁ Κίννας ἠδύνατο νὰ λαλήῃ περὶ αὐτῶν ὡς φιλότεχνος καὶ ὡς γνώστης, συνδιαλεγόμενος μετὰ τῶν πρεσβυτῶν, οἵτινες παρακαθήμενοι εἰς τὴν τράπεζαν, ἔσπερον τὰς φαλακρὰς αὐτῶν κεφαλὰς διὰ στεφάνης ῥόδων, μετὰ δὲ τὴν εὐωχίαν ἐμάσων φύλλα ἡλιοτροπίου, διὰ ν' ἀρωματίσωσι τὸ στόμα των. Ὁ Κίννας ἦτο ὡσαύτως ἰκανὸς νὰ ἐννοήσῃ τὴν κομψότητα τῶν περιόδων τοῦ Κικέρωνος καὶ τοὺς στίχους τοῦ Ὀρατίου καὶ τοῦ Ὀβιδίου. Ἀνατραφεὶς ὑπὸ Ἀθηναίου γραμματικοῦ, ἐλάλει εὐχερῶς τὴν ἑλληνικὴν, ἐγίνωσκεν ἐκ στήθους τὰ διάφορα ἐπεισόδια τῆς Ἰλιάδος, μετὰ δὲ τὴν πόσιν κύλικος οἴνου, ἠδύνατο νὰ ψάλλῃ τὰς ᾠδὰς τοῦ Ἀνακρέοντος ἕως ὅτου ἤθελε μεθυσθῆ. Ἐγνώριζε προσωπικῶς πολλοὺς στατικῶς, ἀλλὰ δὲν ἠγάπα αὐτούς, διότι τοὺς ἐθεώρει ὡς πολιτικὸν συνεταιρισμὸν μισανθρώπων, μὴ ἀπεχθινομένων τὰς ἐγκοσμίους ἡδονάς. Οἱ σκεπτικοὶ παρεκάθητο συχναίς εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ καὶ ἐνῶ ἔτρωγον ἀνέτρεπον πάντα τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, κρατοῦντες δὲ τοὺς κρατῆρας αὐτῶν πλήρεις οἴνου, ἀνεκέρυττον ὅτι ἡ ἡδονὴ εἶναι τι μάταιον, ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωσθῆ καὶ ὅτι ὁ σοφὸς πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθῶν προκρίνει τὴν ἐν τῷ τάφῳ ἀνάπαυσιν.

Ταῦτα πάντα ἔκρουον ἀπαλῶς τὴν ἀκοὴν τοῦ Κίννα, ἀλλ' ὅμως δὲν εἰσῆρχοντο εἰς τὸν νοῦν του. Αὐτὸς οὐδεμίαν εἶχε γνώμην, οὐδ' ἤθελε νὰ ἔχη. Ἐν τῷ βίῳ τοῦ Κάτωνος ἔβλεπε συνδυαζομένην τὴν ἐσχάτην εὐστάθειαν μετὰ τῆς ἐσχάτης οὐτιδανότητος. Συνέκρινε τὴν ζωὴν πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐφ' ἧς οἱ ἄνεμοι πνέουσι κατὰ βούλησιν καὶ ἐν ἧ ὁ ἔμψρων ἀναπεταννύει τὰ ἱστία τοῦ πλοίου τοῦ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἡ πνοὴ τοῦ ἀνέμου νὰ φέρῃ αὐτὸ μακράν. Ἠρέσκετο εἰς τὴν εὐρύτητα τῶν νῶτων του, εἰς τὴν καλὴν κατάστασιν τοῦ στομάχου του καὶ εἰς τὴν ὠραίαν ρωμαϊκὴν του κεφαλὴν, ἧτις ἐν κατατομῇ εἶχε τι τὸ ἀτίειον. Ταῦτα ἤρουν εἰς τὸν βίον του.

Οὐδ' εἰς τοὺς θεοὺς τοὺς εὐεργέτας τῶν ἀνθρώπων ἐπίστευεν, οὐδ' εἰς τὴν ἀρετὴν, οὐδ' εἰς τὴν δικαιοσύνην, οὐδ' εἰς τὴν εὐδαιμονίαν. Αἱ προφητεῖαι καὶ αἱ ἀπόρρητοι θρησκείαι τῆς

Ἀνατολῆς ἐξῆπτον τὴν περιέργειάν του. Ἐφῆρετο ὡς δεσπότης ἀγαθὸς πρὸς τοὺς δούλους του· ἀλλ' ἐὰν δυσηρεστεῖτο, ἦτο ἰκανὸς νὰ προβῆ εἰς τὰ ἐσχάτα κατ' αὐτῶν· οὐδένα ἠγάπα, ἐκ περιεργείας δὲ ἐνδιεφέρετο περὶ πολλῶν πραγμάτων.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ἀσώτου αὐτοῦ βίου ἠρέσκετο νὰ καταπλήσῃ τὴν Ρώμην διὰ τῶν ἰδιοτροπιῶν του. Πλὴν μετὰ τινα χρόνον παρῆλθε καὶ αὐτὴ ἡ κλίσις.

B

Ἐν τέλει ἡ περιουσία του κατεστράφη. Οἱ δανεισταὶ του ἐπώλησαν πάντα αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα καὶ ἀπέμεινεν αὐτῷ μόνῃ ἡ κόπωση, ἣν αἰσθάνεται τις μετὰ ὑπερβολικὴν ἐργασίαν, ὁ κόρος, ἀπροσδοκῆτως δὲ καὶ ἀνησυχία τις ἐνδομυχοῦ. Ἐνετρύφησεν εἰς τὸν πλοῦτον καὶ εἰς τὸν ἔρωτα καθ' ὃν τρόπον ἐφρόνει τότε ὁ κόσμος. Ἐξωκειώθη μὲ τὴν πολυτέλειαν, μὲ τὸ στρατιωτικὸν κλέος, μὲ τοὺς κινδύνους. Ἐμαθε τίνα περίπου εἰσὶ τὰ ὅρια τοῦ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ, ἐσπούδασε τὴν ποίησιν καὶ τὴν ἐπιστήμην, ἀπέκνησεν ἐκ τῆς ζωῆς ὅ,τι εὐχάριστον αὐτῇ ἠδύνατο νὰ παράσῃ αὐτῷ. Ἐν τούτοις ἐφαίνετο ὡς ἄθροπος λησιμονήσας τι σοβαρώτατον, ὅπερ ἠδυνάτει πλέον νὰ ἐπανεύρῃ, ὅσῳ μᾶλλον δὲ ἀπεπειράτο ν' ἀπαλλαγῆ τῶν σκέψεων αὐτῶν, ν' ἀποσείσῃ τὴν κόπωση, νὰ πεισθῆ ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ζωῇ, οὐδὲ δύναται νὰ ὑπάρχῃ, τὸσῳ ἡ ἀνησυχία του ἤξανε.

Μικρὸν μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς περιουσίας του ὁ Κίννας χάρις εἰς τὰ ἰσχυρά του μέσα διορίσθη διοικητὴς Ἀλεξανδρείας. Ἐπέμπετο εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐπὶ σκοπῶ ἐν μέρει καὶ ὅπως ἀνακτῆσθαι περιουσίαν. Ἀλλ' ἡ ψυχικὴ ἀνησυχία παρεκλόουθησεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐφ' οὗ ἐπέβη ἐν Βρεντησίῳ καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τοῦ πλοῦ αὐτοῦ. Ἡλπίζεν ὅτι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ αἱ ἀσχολίαι τῆς διοικήσεως, οἱ νέοι ἄνθρωποι, ἡ μετὰ τῶν πολλῶν ἀνατροπὴ, αἱ νέαι ἐντυπώσεις θὰ ἴσχυον ν' ἀπαλλάξωσιν αὐτὸν τῆς ὀχληρᾶς συνοδοιπόρου, ἀλλ' ἠπατήθη. Δύο μῆνες παρῆλθον καὶ ὅπως ὁ κόκκος τοῦ σίτου φερόμενος ἐξ Ἰταλίας βλαστάνει εὐκολώτερον εἰς τὸ γόνιμον ἔδαφος τοῦ Δέλτα, οὕτω καὶ ἡ ἀνησυχία ἐπέριπτεν εἰς τὴν ψυχὴν του πυκνοτέραν ὀσημέραι σκιάν.

Ὁ Κίννας προσεπάθει νὰ καταπνίγῃ τὴν δυσθυμίαν του διάγων βίον ὁμοίον πρὸς τὸν ἐν Ρώμῃ. Ἡ Ἀλεξανδρεία ἦτο πόλις περιλάμπρος, εἰς ἣν συνέρρεον οἱ Ἕλληνας μὲ τὴν στίλβουσαν αὐτῶν κόμην καὶ μὲ τὴν ἀβρὰν χροίαν ἀμαυρομένην ὅπως οὐν ὑπὸ τοῦ καυστικοῦ ἡλίου τῆς Αἰγύπτου διαφανῶς ὡς τὸ κίτρινον ἤλεκτρον. Μετὰ τῶν Ἑλλήνων τούτων συντυγχάνων ὁ Κίννας ἀνεζήτει τὴν ἀνάπαυσιν.

Ὅτε δὲ ἐβαρύνθη καὶ αὐτούς, διενόηθη ν' αὐτοκτονήσῃ. Πολλοὶ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ ἀπηλλάσσοντο διὰ τοῦ τοιοῦτου μέσου τῶν φροντίδων τοῦ βίου, δι' αἷτια πολὺ ἐλαφρότερα. Διὰ πληγῆς ξίφους καταφερομένης κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τινος τῶν δούλων του θὰ ἠλευθεροῦτο, ὁ Κίννας δὲ παρεκνεύετο νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ τοιοῦτο σχέδιον, ὅτε αἰφνης ἀνεχαιτίσθη ὑπὸ παραδόξου ἐνυπνίου. Ὀνειρεύθη ὅτι ἠναγκάζετο νὰ διέλθῃ ποταμόν, εἰς τὴν ἀντιπέραν δὲ ὄχθην ἔβλεπε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀνησυχίαν ὑπὸ τὸ σχῆμα δούλου κατακεκμηκότος, ὅστις ἐχαιρέτιζεν αὐτὸν λέγων: «Ἦλθα ἐνωρὶς διὰ νὰ σὲ συναντήσω». Διὰ πρῶτην φορὰν ὁ Κίννας ἐφοβήθη, ἐνόησε δὲ ὅτι ἀφοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ σκεφθῆ ἕνευ ἀνησυχίας περὶ τοῦ μετὰ θάνατον βίου, ἡ ὁδὸν τῆς ψυχῆς του καὶ ἐκεῖ θὰ τὸν παρηκολούθει.

Εἰς τοιαύτην διατελῶν ἀπόγνωσιν ἀπεφάσισε νὰ σχετισθῆ μετὰ τῶν διαμενόντων ἐν τῷ Σεραπειῶ σοφῶν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι μήπως ἤθελεν ἀνακαλύψει μετὰ τῶν αὐτῶν τινα ἰκανὸν νὰ λύσῃ τὸ αἰνίγμα. Καὶ οἱ σοφοὶ δὲν ἠδυνήθησαν μὲν νὰ ἐξηγήσωσιν αὐτὸ, ἐξέλεξαν ὅμως τὸν Κίνναν μέλος τοῦ Μουσείου, διότι εἶριστο ν' ἀπονέμηται ὁ τίτλος οὗτος εἰς τοὺς Ρωμαίους τοὺς ἐκ λαμπροῦ καταγομένους γένους καὶ διαπρεπῆ κατέχοντας θέσιν. Ὁ τίτλος αὐτὸς τοῦ σοφοῦ, ὁ ἀπονεμόμενος εἰς ἄνθρωπον ἀγνωστὸν τι νὰ σκεφθῆ περὶ τοῦ κυριώτατου καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐν τῷ κόσμῳ ἐνδιαφέροντος αὐτὸν ζητήματος, εὐλόγως ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς εἰρωνεία ὑπὸ τοῦ Κίννα· ἀλλ' ἴσως ἡ σοφία τοῦ Σεραπειῶ δὲν ἀπεκαλύπτετο διὰ μιᾶς εἰς τοὺς προσερχομένους, ὅθεν καὶ δὲν ἀπώλεσε πᾶσαν ἐλπίδα.

Ὁ σεβασμιώτατος τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σοφῶν ἦτο Τίμων ὁ Ἀθηναῖος, ἀνὴρ περιωπῆς ὑψηλῆς, διακεκριμένος καὶ ρωμαῖος πολίτης. Ἔζη ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, μελετῶν τὰ μυστήρια τῶν αἰγυπτιακῶν ἐπιστημῶν. Ἐλέγετο δὲ περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο κάτοχος παπύρου ἢ περγαμηνῆς, ἣν δὲν ἠδύνατο ν' ἀναγνώσῃ καὶ ἧτις περιεῖχε πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν. Ἦτο ἀνὴρ πρᾶξ, ἔχων τὴν διάνοιαν πεφωτισμένην. Ὁ Κίννας διέκρινεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ πλήθους τῶν σχολαστικῶν καὶ τῶν κουφονόων σχολαστικῶν, ἐγνωρίσθη δὲ καὶ συνεδέθη μετ' αὐτοῦ οἰκειότατα. Ὁ Ρωμαῖος ἐξεπλήσαστο διὰ τὴν γοργότητα τῆς διαλεκτικῆς του καὶ διὰ τὴν εὐγλωττίαν μετ' ἧς ὁ πρεσβύτερος ἐλάλει περὶ ὑψηλῶν θεμάτων τῶν ἀφορώντων εἰς τὸν προσωρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου. Ἰδίως ἐνεποίησε αὐτῷ ἐντύπωσιν ἡ θλιψὴ ἢ περιεχόμενη εἰς τοὺς λόγους τοῦ Τίμωνος. Ὅτε τὸν ἐγνώρισε κάλλιον, ἀπεφάσισε νὰ ἐρωτήσῃ τὸν σοφὸν γέροντα καὶ ν' ἀποκαλύψῃ αὐτῷ τὰ μύχια διανοήματά του. [Ἐπεται συνέχεια]

Ἀπὸ τὸν ἐκδοθέντα κατ' αὐτὰς νέον τόμον ποιημάτων τοῦ κ. Ι. Πολέμη, ἐπιγραφόμενον «Ἀλλάδα-στρα» ἀναδημοσιεύομεν τὰ ἐξῆς: Σ. τ. Δ.

ΤΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ

Μοιάζομε μ' ἐκεῖνο τὸ διαβάτη
ποῦ ἄξαφνα στὸ δρόμο του τυχαίνει
ναῦρη ἕνα καινούργιο μονοπάτι
καὶ τ' ἀκολουθεῖ νὰ δῆ ποῦ βγαίνει.

Βγαίνει σὲ δροσόλουστα λαγκάδια
ποῦ ἡ ψυχὴ μὲ πόνο λαχταρᾷ;
βγαίνει μὲσ στὰ πρασινα λειβάδια;
βγαίνει σὲ τρεχοῦμενα νερά;

Βγαίνει σ' ἕνα δάσος φουντωμένο
μ' ἔλατα παρπάλαια κ' αἰώνια;
βγαίνει σ' ἕναν κήπο ἀνθοςπαρμένο
ποῦ λαλοῦν ἀκοίμητα τ' ἀηδόνια;

Βγαίνει σὲ πανώριο ἐρημοκκλησι
κάτω ἀπὸ πλατάνια σκιερὰ;
βγαίνει σὲ μιὰ θύρα ποῦχει κλείσει
κάποια πολυπόθητη χαρὰ;

Βγαίνει σὲ κρεμνοῦς, βγαίνει σὲ βάτους
ὅπου φῖδια κ' ὄχεντρος φωλιάζουν;
βγαίνει σ' ἀγριότοπους, γεμάτους
ἀπὸ λύκους ποῦ λυσσοῦν κ' οὐρλιάζουν;...

Μοιάζομε μ' ἐκεῖνο τὸ διαβάτη,
ὅπου ξεκινάει ἀπ' τὴν αὐγὴ —
Ἡ ζωὴ μας εἶναι μονοπάτι
καὶ κανεὶς δὲν ξέρει ποῦ θὰ βγῆ.

ΑΓΓΕΛΟΣ

Τὸ παιδάκι τῆς ἀκόμα
μὲ τὴν ὄψη ἀρρωστημένη
ἀναδεύεται στὸ στῆμα
καὶ βαρεῖα-βαρεῖα ἀνασαίνει.

Στὸ πλευρὸ του πάντα ἐκεῖνη
μὲ λαχτάρα τὸ κοιτάζει,
μιὰ στιγμοῦλα δὲν τ' ἀφίνει,
μιὰ στιγμὴ δὲν ἠσυχάζει.

Κι' ὅποιος τὴν θωρεῖ νὰ γέρνη
στὸ ζεστὸ προσκέφαλό του
ξεγελιέται καὶ τὴν παίρνει
γιὰ τὸ φύλακ' ἀγγελό του.

Γιατ' εἶν' ὁμορφο στὴ λύπη
ὅπως εἶνε στὴ χαρὰ,
ποῦ λές, ἄλλο δὲν τῆς λείπει
παρὰ μόνον τὰ φτερά.

ΕΚΕΙ

Γνωρίζω μιὰ γωνιά κρυφή,
μιὰ χώρ' ἀγαπημένη
τοῦ παραδείσου εἰν' ἀδελφί
κάτω στὴ γῆ ριγμένη.

Ἐκεῖ τὰ ρόδ' ἀνθοβολοῦν
κι' ἀγάλια-ἀγάλια ἀνοίγουν,
σάν χεῖλη ποῦ κρυφογελοῦν
ὅταν μὲ χεῖλη σμίγουν.

Ἐκεῖ τὸ σύννεφο περνᾷ,
ροδόφυλλο ποῦ τρέχει,
καὶ διαμαντάκια ἀληθινὰ
κάτω στὸ χῶμα βρέχει.

Ἐκεῖ κι' ὁ νοῦς δὲν ἴμπορεῖ
νὰ βάλῃ μαῦρες ἔννοιες,
γιατ' εἰν' ἡ μέρα φωτερὴ
κ' οἱ νύκτες ἀσημένιες.

Ἐκ' εἶνε τ' ἄστρα πειὸ πολλὰ
κ' ἥλιος ποτὲ δὲν λείπει,
ἐκ' ἡ χαρὰ ροδογελά,
ἐκεῖ γελά κ' ἡ λύπη.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΔΕΜΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἄ ηλεκτρισμὸς καὶ τὰ δένδρα.

Μία μεγάλη λεωφόρος εἰς τὰς Βρυξέλλας εἶναι δένδροφυτευμένη μὲ καστανέας, καὶ πλησίον τῶν δένδρων τῆς μιᾶς πλευρᾶς διέρχονται τὰ σύρματα τοῦ ἠλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου. Αἱ καστανεὶ τῆς πλευρᾶς ἐκείνης ρίπτουν τὰ φύλλα των τὸν Αὐγούστου καὶ ἀμέσως φουσκώνουν καὶ ἀνθίζουν πάλιν τὸν Ὀκτώβριον, ἐνῶ αἱ καστανεὶ τῆς ἀπέναντι πλευρᾶς ρίπτουν τὰ φύλλα των κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους καὶ ἀνθίζουν τὴν ἐπομένην ἀνοιξίν. Οἱ ἐπιστήμονες τῶν Βρυξελλῶν ὑποθέτουν ὅτι τὸ ἠλεκτρικὸν σύρμα διερχόμενον ὑπογεῖως ἐπενεργεῖ εἰς τὰς ρίζας τῶν δένδρων καὶ προκαλεῖ τὴν πρόωρον ἀνοιξίν.

Οἱ καρκίνοι.

Περιέργους παρατηρήσεις περὶ τῶν καρκίνων, δηλ. τῶν καβούρων, δημοσιεύει ἡ «Ἐπιστημονικὴ Ἐπιθεώρησις» τῶν Παρισίων. Ἐπὶ 62 καρκίνων οἱ 40 ἔχουν τὴν δεξιὰν ὀπλὴν ἀνεπτυγμένην περισσότερο τῆς ἀριστερᾶς ὡς ἐκ τῆς μεγαλύτερας χρήσεως, τὴν ὁποίαν κἀκκονοῦν αὐτῆς. Παρατηρήθη ἐπίσης ὅτι ὁ καρκίνος φεύγει τὸν κίνδυνον μὲ ταχύτητα 1,50 μέτρου εἰς 3 δευτερόλεπτα, δηλαδὴ ἐνὸς περίπου χιλιομέτρου καθ' ὥραν.

Ἄπρόοπτος θοδανρός.

Μία πτωχὴ χήρα, ζῶσα πλησίον τοῦ Βορδῶ τῆς Γαλλίας, ἐκινδύνευε νὰ παγώσῃ ἀπὸ τὸ πολὺ ψυχρός. Χωρὶς φαγητόν, χωρὶς φωτιάν, χωρὶς χρήματα. . . Ἐπὶ τέλους ἀπεράσισε νὰ θραύσῃ ἐν παλαιότατον οἰκογενειακὸν ἐπιπλον καὶ νὰ τὸ αὐτῆς

διὰ νὰ ζεσταθῇ. Ἦρχισε νὰ τὸ κτυπᾷ μὲ ἓνα πέλεκυν, ὅτε πρὸς μεγάλην ἐκπληξίν τῆς εἶδε ρεῦμα χρυσοῦ ἐκχυνόμενον ἀπὸ ἐν μυστικὸν συρτάριον. Τὰ χρυσὰ νομίσματα ἔτρεχον ἀφθονα. Τὰ ἐμέτρησε καὶ ἦσαν σωστὰ 400 παλαιὰ εἰκοσάφραγκα. Ἡ χήρα ὑποθέτει ὅτι τὰ εἶχε κρύψῃ εἰς τὸ ἐπιπλον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐφυλάσσετο ὡς οἰκογενειακὸν κειμήλιον, ὃ ἀπέθανε τῆς, ὅστις ἀπέθανε πρὸ 45 ἐτῶν.

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Βασιλίδους.

Ἡ ἀποθανοῦσα βασίλισσα Βικτωρία κατέλιπε πλουσίαν βιβλιοθήκην συγκειμένην ἐξ 120,000 τόμων. Ὁ Ὀλιφαν, εἰς τῶν μᾶλλον γνωστῶν Ἀγγλῶν διηγηματογράφων, ἤρθιμει μεταξὺ τῶν στενῶν προσωπικῶν του φίλων καὶ τὴν γηραιάν Βασίλισσαν, ἥτις ἐπρότιμα τὰ ἔργα του παντός ἄλλου. Οἱ προσφιλεῖς ποιηταὶ τῆς Βικτωρίας ἦσαν ὁ Σαίξπηρ, ὁ Βάλτερ Σκωτ καὶ ὁ Τέννyson. Ἡ Βικτωρία ἦτο ἐπίσης μεμυημένη καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ γαλλικὴν λογοτεχνίαν. Ἀνεγίνωσκε τὸν Γκαίτε, τὸν Σίλλερ καὶ τὸν Χάινε. Ἐπίσης τὸν Ρακίναν, τὸν Κορνήλιον καὶ Λαμαρτίνον. Ὁ Κάρολος Δίκενς διατρέβων ποτὲ ἐν Οὐίνδσορ ἔλαβε παρὰ τῆς Βικτωρίας ἐπιστολήν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: «Τῷ μεγίστῳ τῶν Βρεττανῶν μυθιστοριογράφων».

Ἡ Βασίλισσα διεκρίνετο ἐπίσης καὶ διὰ τὴν εὐχέρειάν της περὶ τὴν ἐκμάθησιν τῶν ξένων γλωσσῶν. Κατὰ τὸ ἐβδομηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας της ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἔμαθε τὴν Ἰνδοστανικὴν γλῶσσαν καὶ τόσον καλῶς ὥστε καὶ ἡμερολόγιον ἔγραψεν εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῆν.

Αἱ μεγαλύτεραι βροχαί.

Ἀπὸ συγκριτικᾶς μετεωρολογικᾶς παρατηρήσεις ἐξάγεται ὅτι εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς ἐν χωρίον τῶν Ἀνατολικῶν Πυρηναίων, ὕψους 488 μέτρων, ἔχει καταπέση ἡ μεγαλύτερα βροχὴ, ἥτις ἀνῆλθεν εἰς 313 χιλιοστόμετρα ἐντὸς μιᾶς ὥρας. Γενικῶς ὁμοῦς εἶνε βεβαιωμένον ὅτι αἱ μεγαλύτεραι βροχαὶ συμβαίνουν εἰς τὴν Ν. Ἀμερικὴν. Ἐξ ὅλων τῶν βροχῶν ὁ Ἀτλαντικὸς ὠκεανὸς μετὰ τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Βαλτικῆς δέχεται κατ' ἔτος 57 ἑκατομμύρια κυβικὰ μέτρα ὑδάτων. Αἱ βροχαὶ καὶ αἱ χιόνες παρέχουν ἐτησίως εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς 222 δισεκατομμύρια κυβικὰ μέτρα ὑδάτων. Ἐκ τούτων 25 δισεκατομμύρια ρέουσι διὰ τῶν ποταμῶν. Ὑπελογίσθη ἀκόμη ὅτι, ἂν αἰρνεῖσθαι ἐστείρουν ὅλαι αἱ θάλασσαί τῆς γῆς, θὰ ἐχρειάζοντο 45,000 ἔτη διὰ νὰ γεμίσουν πάλιν μὲ τὰ ὑδάτα τῶν ποταμῶν.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ.

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Καθαρισμὸς χρυδῶν παιδίων.

Τὰ χρυσὰ πλαίσια τῶν εἰκόνων καθαρίζονται ἀντριφθῶν ἐλαφρῶς διὰ σπόγγου ποτισμένου εὐνόπνευμα. Δὲν πρέπει δὲ νὰ σπογγισθοῦν κατόπιν, ἀλλὰ νὰ στεγνώσων μόνον των.